

**ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΔΙΑΘΕΣΗΣ ΑΝΑΛΗΨΗΣ ΡΙΣΚΟΥ ΣΕ
ΣΠΗΛΑΙΟΛΟΓΟΥΣ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟΥ ΕΠΙΠΕΔΟΥ ΕΜΠΕΙΡΙΑΣ**

της
Μαρίας Παπαδάκη

Μεταπτυχιακή διατριβή που υποβάλλεται στο καθηγητικό σώμα για την μερική εκπλήρωση των υποχρεώσεων απόκτησης του μεταπτυχιακού τίτλου του Διατμηματικού Μεταπτυχιακού Προγράμματος «Άσκηση και Ποιότητα Ζωής» των Τμημάτων Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού του Δημοκρίτειου Παν/μίου Θράκης και του Παν/μίου Θεσσαλίας στην κατεύθυνση «Φυσική Δραστηριότητα και Αθλητική Αναψυχή».

Τρίκαλα
2010

Εγκεκριμένο από το καθηγητικό σώμα:

1^{ος} Επιβλέπων: Κουθούρης Χαρίλαος, Επικ. Καθηγητής

2^{ος} Επιβλέπων: Χατζηγεωργιάδης Αντώνης, Επικ. Καθηγητής

3^{ος} Επιβλέπων: Γούδας Μάριος, Αναπλ. Καθηγητής

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ & ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»

Αριθ. Εισ.: 10089/1
Ημερ. Εισ.: 15/02/2012
Δωρεά: Συγγραφέα
Ταξιθετικός Κωδικός: Δ
796.525
ΠΑΠ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

004000107880

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Παπαδάκη Μαρία: Διερεύνηση της προδιάθεσης ανάληψης ρίσκου σε σπηλαιολόγους διαφορετικού επιπέδου εμπειρίας.

(Με την επίβλεψη του κ. Χαρίλαου Κουθούρη, Επίκ. Καθηγητή)

Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν η διερεύνηση της προδιάθεσης ανάληψης ρίσκου σε σπηλαιολόγους διαφορετικού επιπέδου εμπειρίας και διαφορετικών δημογραφικών χαρακτηριστικών (φύλο, ηλικία). Η εμπλοκή ενός ατόμου σε καταστάσεις που εμπεριέχουν ρίσκο σχετίζεται με την ένταση του χαρακτηριστικού γνωρίσματος της προσωπικότητας που ονομάζεται «Αναζήτηση Διέγερσης-Συναισθημάτων»-(ΑΔΣ). Ως εργαλείο χρησιμοποιήθηκε η κλίμακα ΑΔΣ (Zuckerman, 1994) όπως αυτή τροποποιήθηκε στην ελληνική (Μπελογιάννης, 2009), η οποία εκφράζεται από τέσσερις υποκλίμακες: «Αναζήτηση Διέγερσης-Περιπέτειας»-(ΑΔΠ), «Αναζήτηση Εμπειριών»-(ΑΕ), «μη-Αναστολή»-(μΑ) και «Αποφυγή της Ανίας»-(ΑΑ). Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 151 Έλληνες σπηλαιολόγοι-μέλη σπηλαιολογικών συλλόγων (άνδρες: 55.0%, γυναίκες: 45.0%). Οι σπηλαιολόγοι κατατάχθηκαν σε τρία επίπεδα εμπειρίας (αρχικό, μεσαίο και υψηλό) και τα αποτελέσματα έδειξαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των υποομάδων εμπειρίας στην υποκλίμακα ΑΔΠ ($F_{(2,148)}= 8.078, p<.001$) και στη συνολική κλίμακα ΑΔΣ ($F_{(2,148)}= 5.468, p<.01$). Σε ό,τι αφορά το φύλο, διαπιστώθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές στην γενική κλίμακα ΑΔΣ με τους άντρες ($M=24.83$) να σημειώνουν υψηλότερες τιμές από τις γυναίκες ($M=22.10$) καθώς και στις υποκλίμακες ΑΔΠ ($M=8.24$ και $M=7.14$, αντίστοιχα) και μΑ ($M=5.60$ και $M=4.41$, αντίστοιχα). Τέλος, δεν υπήρξαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των τριών ηλικιακών υποομάδων (<29, 30-40 και >40 ετών) στην συνολική κλίμακα ΑΔΣ και στις υποκλίμακές της. Συμπερασματικά, η προδιάθεση ανάληψης ρίσκου διαφοροποιείται λόγω του φύλου των σπηλαιολόγων και του επιπέδου εμπειρίας μέχρι όμως το μεσαίου επίπεδο, ενώ η ηλικία δεν φαίνεται να παίζει σημαντικό ρόλο.

Λέξεις-κλειδιά: αθλήματα υψηλού ρίσκου, αναζήτηση διέγερσης-συναισθημάτων, εμπειρία, σπηλαιολογία

ABSTRACT

Papadaki Maria: A study of the risk predisposition of speleologists of different level of experience.

(Under the supervision of Charilaos Kouthouris, Ass. Professor)

The aim of present study was to investigate the risk predisposition of speleologists of different level of experience and different demographic characteristics (sex, age). The involvement of a person in risky situations related with the intensity of the personality trait named "Sensation Seeking"-SS. The questionnaire "Sensation Seeking Scale"-SSS (Zuckerman, 1994) was used as it was modified in Greek language (Belogiannis, 2009) and is expressed by four subscales: "Thrill and Adventure Seeking"-TAS, "Experience Seeking"-ES, "Disinhibition"-Dis and "Boredom Susceptibility"-BS. The sample of the study was 151 Greek speleologists, members of speleological clubs (male: 55.0% female: 45.0%). The speleologists were classified into three experience levels (initial, middle and high) and the results showed statistically significant differences between subgroups of experience in TAS subscale ($F_{(2,148)}= 8.078, p<.001$) and in general SSS ($F_{(2,148)}= 5.468, p<.01$). Results also showed that there were statistically significant differences between sex in the general SSS, when male speleologists marked higher scores ($M=24.83$) than female ($M=22.10$) and on TAS ($M=8.24$ and $M=7.14$, respectively) and Dis subscales ($M=5.60$ and $M=4.41$, respectively). Finally, there were no statistically significant differences between the three age subgroups (<29, 30-40 and >40 years) in the general scale and all the subscales. In conclusion, risk preposition of speleologists alters, based on sex and the level of experience, up to middle level, while age does not seem to play any important role.

Key-Words: high risk sports, sensation seeking, experience, speleology.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα μου, κ. Χαρίλαο Κουθούρη, Επ. Καθηγητή, για την καθοδήγηση και τις χρήσιμες συμβουλές του. Ιδιαίτερα θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους σπηλαιολόγους που με βοήθησαν στη συλλογή των ερωτηματολογίων και όλους όσοι πήραν μέρος στην έρευνα. Τέλος, ευχαριστώ θερμά τους φίλους Ζωή Γιαννούση, Αλέξανδρο Ξυραφά, Αθηνά Σιδέρη, Καλούστ Παραγκαμιάν και Ειρήνη Χαριτάκη για την βοήθεια και τις συμβουλές τους.

Αφιέρωση

Θα ήθελα να αφιερώσω την παρούσα εργασία σε όλους τους φίλους που μοιραστήκαμε μαζί όμορφες σπηλαιολογικές εμπειρίες.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	ii
ABSTRACT	iii
ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	iv
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	v
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ.....	vii
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ	viii
I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
Σκοπός της έρευνας.....	6
Ερευνητικές υποθέσεις.....	6
Λειτουργικοί ορισμοί	7
Περιορισμοί.....	8
Σύνοψη	8
II. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ.....	9
Παράγοντες που επηρεάζουν την συμμετοχή σε αθλήματα και σε δραστηριότητες υψηλού ρίσκου.....	9
Το χαρακτηριστικό γνώρισμα της αναζήτησης διέγερσης-συναισθημάτων (Sensation Seeking-SS)	14
Η κλίμακα μέτρησης της αναζήτησης διέγερσης-συναισθημάτων	15
Αναζήτηση διέγερσης-συναισθημάτων και προσωπικότητα	17
Αναζήτηση διέγερσης-συναισθημάτων και βιολογικά χαρακτηριστικά.....	18
Αναζήτηση διέγερσης-συναισθημάτων και ανάληψη ρίσκου.....	21
Αναζήτηση διέγερσης-συναισθημάτων και ακραία αθλήματα	23
Σύνοψη	26
III. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	27
Δείγμα.....	27
Περιγραφή των οργάνων	31
Διαδικασία μέτρησης.....	32
Σχεδιασμός της έρευνας	32

IV. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ.....	33
Διαφορές στην κλίμακα της αναζήτησης διέγερσης-συναισθημάτων μεταξύ σπηλαιολόγων διαφορετικού επιπέδου εμπειρίας	33
Διαφορές στην κλίμακα αναζήτησης διέγερσης-συναισθημάτων μεταξύ σπηλαιολόγων διαφορετικού φύλου.....	35
Διαφορές στην κλίμακα αναζήτησης διέγερσης-συναισθημάτων μεταξύ σπηλαιολόγων διαφορετικής ηλικίας	36
V. ΣΥΖΗΤΗΣΗ	37
Διερεύνηση της αναζήτησης διέγερσης-συναισθημάτων στους σπηλαιολόγους	37
VI. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	41
Προτάσεις για μελλοντικές έρευνες	43
VII. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	44

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1. Κατανομή των συμμετεχόντων σε επίπεδα εμπειρίας	28
Πίνακας 2. Κατανομή των φύλων στο δείγμα της έρευνας.....	29
Πίνακας 3. Κατανομή των συμμετεχόντων ανά εμπειρία, φύλο και ηλικία	30
Πίνακας 4. Συσχέτιση συχνότητα συμμετοχής στις σπηλαιολογικές δραστηριότητες και ηλικιακής ομάδας.....	30
Πίνακας 5. Συσχέτιση επιπέδου εμπειρίας και ηλικιακής ομάδας.	31
Πίνακας 6. Παράδειγμα διχοτόμου διατυπώσεως της κλίμακας ΑΔΣ	32
Πίνακας 7. Ανάλυση διακύμανσης μεταξύ των επιπέδων εμπειρίας του δείγματος των σπηλαιολόγων	33
Πίνακας 8. Τεστ post hoc Scheffe μεταξύ των τριών επιπέδων εμπειρίας στην επίδοσή τους στην κλίμακα ΑΔΣ και τις υποκλίμακές της.....	34
Πίνακας 9. Ανάλυση T-test των επιδόσεων των δύο φύλων στην κλίμακα ΑΔΣ και στις υποκλίμακές της.....	35
Πίνακας 10. Ανάλυση διακύμανσης μεταξύ των ηλικιακών ομάδων του δείγματος των σπηλαιολόγων	36

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ

ΑΔΣ	Αναζήτηση Διέγερσης-Συναισθημάτων-SS
ΑΔΠ	Αναζήτηση Διέγερσης Περιπέτειας-TAS
ΑΕ	Αναζήτηση νέων Εμπειριών-ES
μΑ	μη-Αναστολή-Dis
ΑΑ	Αποφυγή της Ανίας-BS
κλίμακα ΑΔΣ	κλίμακα Αναζήτησης Διέγερσης-Συναισθημάτων-SSS

ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΔΙΑΘΕΣΗΣ ΑΝΑΛΗΨΗΣ ΡΙΣΚΟΥ ΣΕ ΣΠΗΛΑΙΟΛΟΓΟΥΣ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟΥ ΕΠΙΠΕΔΟΥ ΕΜΠΕΙΡΙΑΣ

Από τις πρωτόγονες έως τις σύγχρονες κοινωνίες, οι άνθρωποι εμπλέκονται σε επικίνδυνες δραστηριότητες, είτε για την αναζήτηση τροφής και νερού, είτε για την ευχαρίστηση και διασκέδασή τους. Στο παρελθόν, αυτή η εξερευνητική συμπεριφορά είχε ως αποτέλεσμα οφέλη (νέοι πόροι, επιβίωση της ομάδας) και κυρίως φυσικούς κινδύνους (τραυματισμοί, απώλεια ζωής). Στις σύγχρονες κοινωνίες οι άνθρωποι δεν είναι πλέον αναγκασμένοι να εξερευνήσουν νέα εδάφη προς αναζήτηση τροφής και νερού, αλλά συμμετέχουν ακόμα σε δραστηριότητες που εμπεριέχουν κινδύνους (Goma-i-Freixanet, 1991a).

Τα τελευταία χρόνια οι δραστηριότητες αυτές εκφράζονται συνήθως με αθλήματα υψηλού ρίσκου τα οποία αναπτύσσονται όλο και περισσότερο στα εξελισσόμενα έθνη. Με τον όρο «ακραία αθλήματα» ή «αθλήματα υψηλού ρίσκου» (extreme sports) εννοούμε όλα τα σπορ που υλοποιούνται σε φυσικό περιβάλλον και εμπεριέχουν στοιχεία όπως ρίσκο, πρόκληση, περιπέτεια κ.α. (Κουθούρης, 2009). Σύμφωνα με τους Jack και Ronan (1998) τα αθλήματα αυτά πολλές φορές χαρακτηρίζονται από ισχυρό κίνδυνο για τραυματισμό ή ακόμα και θάνατο.

Αθλήματα που αναφέρονται ως υψηλού ρίσκου είναι: αιωροπτερισμός, αλεξιπτωτισμός, αναρρίχηση, ελεύθερη κατάδυση, αλεξιπτωτο θαλάσσης, ελεύθερη πτώση, ορειβασία, ιστιοσανίδα, παραπέντε, σπηλαιολογία, διάσχιση φαραγγιών κ.α. (Ewert, Attarian, Hollenhorst, Russell & Voight, 2006; Goma-i-Freixanet, 1991a; Μπελογιάννης, Κουρτεσοπούλου & Νικηταράς, 2007; Slinger & Rudestam, 1997; Willig, 2008). Κοινό γνώρισμά τους είναι ότι τα άτομα που συμμετέχουν έχουν επίγνωση της πιθανότητας τραυματισμού ή ακόμα και θανάτου (Lyng, 1990). Η δημοτικότητά τους έχει δημιουργήσει πολλές ευκαιρίες αγοράς για τις προκύπτουσες βιομηχανίες όπως καταστήματα αγοράς εξοπλισμού, εταιρείες υπαίθριων δραστηριοτήτων, περιοδικά κλπ. (Shoham, Rose & Kahle, 2000). Επίσης, ο τουρισμός που σχετίζεται με τέτοιες δραστηριότητες έχει αυξηθεί εντυπωσιακά τις τελευταίες δεκαετίες. Σε διάστημα μίας πενταετίας πάνω από 98 εκατ. άνθρωποι ταξίδεψαν σε προορισμούς συνυφασμένους

με αθλήματα περιπέτειας, αποτελώντας το 6% του συνολικού πληθυσμού (Μπελογιάννης και συν., 2007). Τέλος, στις ΗΠΑ η συμμετοχή στον παραδοσιακό αθλητισμό αυξήθηκε κατά 1.8% μεταξύ 1978 και 2002, ενώ στον εναλλακτικό αθλητισμό αυξήθηκε περισσότερο από 244% κατά τη διάρκεια της ίδιας περιόδου (Puchan, 2005).

Η λέξη ρίσκο τείνει να είναι ένας μάλλον υποκειμενικός και ασαφής όρος. Η ερμηνεία του ρίσκου σύμφωνα με τα λεξικά είναι «κίνδυνος, διακινδύνευση, παρακινδυνευμένη ενέργεια» (Μπαμπινιώτης, 1998).

Ο Haddock (1993) όρισε τρεις έννοιες του ρίσκου, το *απόλυτο ρίσκο* δηλαδή το ανώτατο, όταν ο κίνδυνος εμπεριέχεται σε μια κατάσταση, το *πραγματικό ρίσκο*, δηλαδή το ποσοστό του κινδύνου που υπάρχει σε μια δεδομένη στιγμή (όταν απόλυτος κίνδυνος ρυθμίζεται από τους ελέγχους ασφάλειας) και το *αντιληπτό ρίσκο* δηλαδή την υποκειμενική αξιολόγηση του παρόντος κινδύνου σε μια δεδομένη στιγμή.

Εξάλλου, σύμφωνα με τους Yates και Stone (1992) τρία απαραίτητα στοιχεία ορίζουν το ρίσκο: 1) η απώλεια, 2) η σημασία της απώλειας και 3) η αβεβαιότητα που συνδέεται με την απώλεια. Οι ευκαιρίες να αναλάβει κάποιος ή να αποφύγει το ρίσκο εμφανίζονται για κάθε πρόσωπο σε κάθε ηλικία και το πώς κάποιος ανταποκρίνεται εξαρτάται εν μέρει από την γνωστική, την συναισθηματική και την κοινωνική του ανάπτυξη, καθώς και από τις προηγούμενες εμπειρίες του. Επίσης, σημειώνουν ότι το ρίσκο είναι ένα υποκειμενικό κατασκεύασμα και εξαρτάται συνήθως από την υποκειμενική φύση της απώλειας.

Ο Csikszentmihalyi το 1990 (Greyer, Ross & Evers, 1993) προχωρώντας πιο πέρα από αυτό, μελέτησε το ρίσκο όχι σαν αυτούσιο ορισμό αλλά ως το μέσο που οδηγεί στην εμπειρία και εμφανίζεται, είτε ως αποτέλεσμα των πράξεων, είτε ως επίδραση του περιβάλλοντος πάνω στον άνθρωπο, είτε σαν συνδυασμό και των δυο.

Η συμμετοχή σε αθλήματα υψηλού ρίσκου εμφανίζει όμως κάτι το παράδοξο. Από πολλές απόψεις, οι δυτικές κοινωνίες έχουν επιδιώξει να ελαχιστοποιήσουν τους φυσικούς κινδύνους και τις δυσκολίες (Beck, 1992). Η θέσπιση κανόνων, η εκπαίδευση και η σχεδίαση κοινωνικών δομών στοχεύουν στη δημιουργία κοινωνιών που θέτουν την υγεία των πολιτών σε μικρότερο δυνατό κίνδυνο (Watson & Pulford, 2004), καθώς η απώλεια της υγείας στοιχίζει στο κράτος και τους εργοδότες (Roberti, 2004). Όσο όμως περισσότερο προσπαθούμε να κάνουμε την καθημερινότητά μας ευκολότερη, τόσο περισσότερο τελικά αναζητούμε τον κίνδυνο και την ταλαιπωρία στον ελεύθερο χρόνο μας (Pomfret, 2006).

Επιστήμονες από διάφορους ερευνητικούς χώρους (ψυχολογία, κοινωνιολογία, βιολογία κλπ) έχουν προσπαθήσει να ερμηνεύσουν την τάση συμμετοχής σε αθλήματα που εμπεριέχουν ρίσκο. Οι απόψεις τους διαφέρουν όσο και οι επιστήμες τους.

Η συμμετοχή σε ακραία αθλήματα και η τάση προς μια ριψοκίνδυνη συμπεριφορά αρχικά ερμηνεύτηκε με τη θεωρία του Ανεστραμμένου U, δηλαδή την ανάγκη του ατόμου να βιώσει το επιθυμητό, ιδανικό και ωφέλιμο επίπεδο διέγερσης, η οποία εισήχθη το 1955 από τους Starting και Hebb (Μπελογιάννης, 2009).

Καθώς η επιστημονική έρευνα προχώρησε, νέες θεωρίες προστέθηκαν και απέδειξαν ότι το ιδανικό επίπεδο διέγερσης άρα και ευχαρίστησης και απόδοσης μπορεί να μην βρίσκεται στη μέση της διέγερσης όπως περιγράφει η παραπάνω θεωρία. Έτσι, ορίστηκε περισσότερο ως μία αμφίδρομη διαδικασία όπου το άτομο επεξεργάζεται τα ερεθίσματα και ασχολείται με αυτά που θα τον φέρουν πιο κοντά στο δικό του ιδανικό επίπεδο διέγερσης (Zaleski, 1984).

Επίσης, πολλοί ερευνητές υποστήριζαν ότι υπάρχουν βιολογικά χαρακτηριστικά (Fowler, von Knorring, & Orelund, 1980; Zuckerman, 1983), γενετική προδιάθεση, (Ekelund, Lichtermann, Jarvelin, & Peltonen, 1999) και άλλοι προσπάθησαν να ερμηνεύσουν την ανάγκη για ρίσκο μέσα από κοινωνικές θεωρίες (Apter, 1984; Kerr, 1991).

Μεταξύ των πολλών παραγόντων που μπορούν να επηρεάσουν την εμπλοκή των ατόμων σε δραστηριότητες που εμπεριέχουν ρίσκο, τα κίνητρα και κάποια χαρακτηριστικά της προσωπικότητας έχουν προσδιοριστεί ως σημαντικές μεταβλητές (Diehm & Armatas, 2004).

Μια προοπτική που ίσως είναι χρήσιμη είναι ότι η απόφαση να θέσει κάποιος επικίνδυνους στόχους επηρεάζεται από τις εσωτερικές αμοιβές που μπορούν να παρακινήσουν το άτομο να διατρέξει τους συγκεκριμένους κινδύνους (Zuckerman, 1994; Trimpor, 1994). Η έρευνα για τα εσωτερικά και εξωτερικά κίνητρα που συνδέονται με την αθλητική συμμετοχή έχει βασιστεί κυρίως στη θεωρία αυτοδιάθεσης. Στη θεωρία της αυτοδιάθεσης, η συμπεριφορά χωρίζεται σε αυτόνομη (αυτό-καθορισμένη) και ελεγχόμενη (όταν επηρεάζεται από εξωτερικά ερεθίσματα) (Ryan & Deci, 2000). Όρισαν τη συμπεριφορά που παρακινείται εσωτερικά ως εκείνη που ωθείται από την έμφυτη ανάγκη του ανθρώπου να αισθάνεται ικανός και αυτόνομος στο περιβάλλον του. Η αίσθηση της αυτοδιάθεσης αυξάνεται όταν το άτομο αισθάνεται περισσότερο αυτόνομο και ικανό στο χειρισμό του περιβάλλοντος, επηρεάζεται από το πόσο προκλητική είναι η δραστηριότητα και εκλείπει εντελώς αν το άτομο νιώσει κάποια μορφή πίεσης ή εξαναγκασμού. Η

εξωτερική παρακίνηση προέρχεται από άλλους ανθρώπους, μέσω της θετικής και της αρνητικής ενίσχυσης όπως έπαινος, έπαθλα, δημόσια αναγνώριση, χρηματικά ποσά κλπ. Η χρήση όμως εξωτερικών κινήτρων είναι πιθανό να οδηγήσει σε αύξηση του άγχους.

Από την άλλη μεριά, ο Bandura (1997) θεώρησε ότι οι άνθρωποι αναλαμβάνουν κινδύνους επειδή πιστεύουν ότι είναι ικανοί να ανταποκριθούν σε μία κατάσταση και διαθέτουν συναισθήματα αυτο-αποτελεσματικότητας. Όρισε την αυτο-αποτελεσματικότητα ως την πίστη που έχει ένα άτομο ότι διαθέτει τις ικανότητες να εκτελέσει ένα συγκεκριμένο έργο υπό συγκεκριμένες συνθήκες. Η έννοια της αυτο-αποτελεσματικότητας δεν υποδηλώνει τις πραγματικές ικανότητες που μπορεί να έχει κάποιος, αλλά τον βαθμό της πίστης του στις ικανότητές του. Τα άτομα με υψηλή αυτο-αποτελεσματικότητα είναι πιθανότερο να θέσουν πιο προκλητικούς στόχους, να προσπαθήσουν περισσότερο και να εμμένουν παρά τις δυσκολίες που θα αντιμετωπίσουν.

Εξάλλου, ως αποτέλεσμα της έντονης εστίασης στις άμεσες απαιτήσεις μίας δραστηριότητας υψηλού ρίσκου φαίνεται να είναι μια κατάσταση ροής που επιτρέπει στους συμμετέχοντες να ελευθερωθούν προς στιγμή από όλες τις άλλες ανησυχίες. Η ροή περιγράφεται ως μία κατάσταση ευδαιμονίας, όταν το άτομο γίνεται ένα με το περιβάλλον του και είναι αποτέλεσμα της συνολικής απορρόφησης στη δραστηριότητα (Csikszentmihalyi & Csikszentmihalyi, 1988). Οι Celsie και συν. (1993) διαπίστωσαν ότι η εμπειρία της ροής ήταν ο απώτερος στόχος και ο σκοπός για τους συμμετέχοντες σε ελεύθερη πτώση με αλεξίπτωτο.

Από τη άλλη μεριά, ο Eysenck στην δεκαετία του 1970 μίλησε για τρεις διαστάσεις της προσωπικότητας που ονομάστηκαν Big Three: η *εξωστρέφεια*, ο *νευρωτισμός* και ο *ψυχωτισμός* και σχετίζονται με τρία από τα προβλήματα της προσαρμογής στην κοινωνική ζωή. Ο Eysenck υποστήριξε ότι η εξωστρέφεια προκαλείται από διαφοροποιήσεις στον ερεθισμό του φλοιού του εγκεφάλου και βρήκε ότι οι εξωστρεφείς άνθρωποι επιδιώκουν εντονότερα ερεθίσματα για να βιώσουν το ιδανικό επίπεδο διέγερσης. Έτσι επιλέγουν έντονες και διεγερτικές δραστηριότητες καθώς και κοινωνική εμπλοκή, συμμετοχή σε κοινωνικές ομάδες κλπ. Τα ψυχολογικά χαρακτηριστικά των εξωστρεφών είναι κυρίως η ψυχολογική σταθερότητα και μεγάλη αντοχή σε εξωγενή θετικά ή αρνητικά ψυχολογικά ερεθίσματα (Eysenck & Eysenck, 1985).

Τέλος, πολλές έρευνες κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι η συμμετοχή σε αθλήματα υψηλού ρίσκου σχετίζεται σε μεγάλο βαθμό και με ένα άλλο χαρακτηριστικό γνώρισμα της προσωπικότητας, την Αναζήτηση Διέγερσης-Συναισθημάτων (ΑΔΣ), όπως αυτή

αποτιμάται μέσα από την αντίστοιχη κλίμακα μέτρησης του Zuckerman (Wagner & Houlihan, 1994; Cronin, 1991).

Η θεωρία της ΑΔΣ εισήχθη από τον Zuckerman την δεκαετία του 1960 και περιγράφει την επιδίωξη ποικίλων, νέων, σύνθετων και έντονων συναισθημάτων και της προθυμίας να αναληφθούν φυσικοί, κοινωνικοί, νομικοί, και οικονομικοί κίνδυνοι χάριν αυτής της εμπειρίας. Σύμφωνα όμως με τον Zuckerman ο ίδιος ο κίνδυνος δεν είναι ένα ουσιαστικό κίνητρο για τη συμπεριφορά αλλά μπορεί να οριστεί ως η αξιολογημένη πιθανότητα της αρνητικής έκβασης μιας συγκεκριμένης συμπεριφοράς (Zuckerman, 1994).

Η ΑΔΣ έχει χρησιμοποιηθεί για να εξηγήσει μια ποικιλία συμπεριφορών και έχει βρεθεί ότι σχετίζεται θετικά με την ρισοκίνδυνη συμπεριφορά, την αντιπάθεια δομημένων και τυποποιημένων καταστάσεων και την πλήξη για επαναλαμβανόμενες καταστάσεις (Galloway & Lopez, 1999).

Υπάρχουν αρκετά εργαλεία μέτρησης της ΑΔΣ όπως το «Tension Risk Adventure Inventory»-TRAI των Keinan, Meir και Gome-Nemirovsky και το «Telic Dominance Scale»-TDS των Murgatroyd, Rushton, Apter και Ray (Trimpop, Kerr & Kirkcaldya, 1999). Οι περισσότερες μελέτες έχουν διεξαχθεί με την κλίμακα Sensation Seeking Scale (SSS) του Zuckerman το οποίο δομήθηκε το 1964 και μέχρι σήμερα αριθμεί 6 εκδόσεις. Η πιο διαδεδομένη και χρησιμοποιούμενη έκδοση είναι η πέμπτη (V). Στην ελληνική γλώσσα η συγκεκριμένη κλίμακα αποδόθηκε ως κλίμακα Αναζήτησης Διέγερσης-Συναισθημάτων (κλίμακα ΑΔΣ) (Μπελογιάννης, και συν., 2007).

Η κλίμακα ΑΔΣ έχει χρησιμοποιηθεί για να μελετήσει τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας των συμμετεχόντων σε επικίνδυνες αθλητικές δραστηριότητες. Συσχετισμοί υψηλών αποτελεσμάτων στην κλίμακα με αυξανόμενη την προτίμηση για συμμετοχή στον αθλητισμό υψηλού ρίσκου βρέθηκαν για δραστηριότητες όπως το παραπέντε, οι καταδύσεις, η ορειβασία, το σκι και πολλές άλλες (Goma-i-Freixanet, 1991a).

Έτσι, η συστηματική χρήση και αξιολόγηση της κλίμακας ΑΔΣ την έχει καταστήσει ιδιαίτερα έγκυρη και αποδεκτή, ώστε να χρησιμοποιείται ως μέσο πρόβλεψης της συμπεριφοράς ενός ατόμου με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά σε μια δραστηριότητα υψηλού ρίσκου (Delle Fave, Bassi & Massimini, 2003; Shoham et al, 2000) ή στην επιλογή του για ένα πιο περιπετειώδη τρόπο διακοπών (Eachus, 2004).

Η κλίμακα ΑΔΣ αποτελείται από τέσσερις παράγοντες/υποκλίμακες. Η πρώτη υποκλίμακα ονομάζεται *Αναζήτηση Διέγερσης και Περιπέτειας (ΑΔΠ-ΤΑΣ)* και εκφράζει την επιθυμία κάποιου να πάρει μέρος σε ρισοκίνδυνα, διεγερτικά και περιπετειώδη

αθλήματα και δραστηριότητες που του προσφέρουν μοναδικές συγκινήσεις, η δεύτερη, *Αναζήτηση νέων Εμπειριών (AE-ES)* εκφράζει την επιδίωξη απόλαυσης μέσα από δραστηριότητες όπως η μουσική, η τέχνη, τα ταξίδια και τα ψυχοτρόπα ναρκωτικά, η τρίτη, *μη-Αναστολή (μΑ-Dis)* περιγράφει την αυθόρμητη εξωστρεφή συμπεριφορά, και η τέταρτη, *Αποφυγή της Ανίας (AA-BS)* εκφράζει την αντιπάθεια στις επαναλαμβανόμενες εμπειρίες (Μπελογιάννης, και συν., 2007).

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, τα αθλήματα υψηλού ρίσκου έχουν αποκτήσει ιδιαίτερη δημοτικότητα τα τελευταία χρόνια. Η μελέτη λοιπόν των χαρακτηριστικών της προσωπικότητας των συμμετεχόντων μπορεί να βοηθήσει στην ορθότερη δόμηση, προβολή και διαχείριση αντίστοιχων προγραμμάτων υπαιθρίων δραστηριοτήτων που εμπεριέχουν ρίσκο (Pomfret, 2006).

Σκοπός της έρευνας

Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν η εφαρμογή της κλίμακας ΑΔΣ σε σπηλαιολόγους τριών διαφορετικών επιπέδων εμπειρίας και η διερεύνηση αν η επίδοσή τους στην κλίμακα διαφοροποιείται λόγω α) του διαφορετικού επιπέδου της εμπειρίας τους, β) του διαφορετικού φύλου και γ) της διαφορετικής ηλικιακής ομάδας.

Ερευνητικές υποθέσεις

1η: Δεν θα υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά της επίδοσης στην κλίμακα ΑΔΣ ως προς το επίπεδο εμπειρίας του δείγματος των σπηλαιολόγων.

2η: Δεν θα υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά της επίδοσης στην υποκλίμακα ΑΔΠ ως προς το επίπεδο εμπειρίας του δείγματος των σπηλαιολόγων.

3η: Δεν θα υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά της επίδοσης στην υποκλίμακα ΑΕ ως προς το επίπεδο εμπειρίας του δείγματος των σπηλαιολόγων.

4η: Δεν θα υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά της επίδοσης στην υποκλίμακα μΑ ως προς το επίπεδο εμπειρίας του δείγματος των σπηλαιολόγων.

5η: Δεν θα υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά της επίδοσης στην υποκλίμακα ΑΑ ως προς το επίπεδο εμπειρίας του δείγματος των σπηλαιολόγων.

6η: Δεν θα υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά της επίδοσης στην κλίμακα ΑΔΣ ως προς το διαφορετικό φύλο του δείγματος των σπηλαιολόγων.

7η: Δεν θα υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά της επίδοσης στην υποκλίμακα ΑΔΠ ως προς το διαφορετικό φύλο του δείγματος των σπηλαιολόγων.

8η: Δεν θα υπάρξει στατιστικά σημαντική διαφορά της επίδοσης στην υποκλίμακα ΑΕ ως προς το διαφορετικό φύλο του δείγματος των σπηλαιολόγων.

9η: Δεν θα υπάρξει στατιστικά σημαντική διαφορά της επίδοσης στην υποκλίμακα μΑ ως προς το διαφορετικό φύλο του δείγματος των σπηλαιολόγων.

10η: Δεν θα υπάρξει στατιστικά σημαντική διαφορά της επίδοσης στην υποκλίμακα ΑΑ ως προς το διαφορετικό φύλο του δείγματος των σπηλαιολόγων.

11η: Δεν θα υπάρξει στατιστικά σημαντική διαφορά της επίδοσης στην κλίμακα ΑΔΣ ως προς τις διαφορετικές ηλικιακές ομάδες του δείγματος των σπηλαιολόγων.

12η: Δεν θα υπάρξει στατιστικά σημαντική διαφορά της επίδοσης στην υποκλίμακα ΑΔΠ ως προς τις διαφορετικές ηλικιακές ομάδες του δείγματος των σπηλαιολόγων.

13η: Δεν θα υπάρξει στατιστικά σημαντική διαφορά της επίδοσης στην υποκλίμακα ΑΕ ως προς τις διαφορετικές ηλικιακές ομάδες του δείγματος των σπηλαιολόγων.

14η: Δεν θα υπάρξει στατιστικά σημαντική διαφορά της επίδοσης στην υποκλίμακα μΑ ως προς τις διαφορετικές ηλικιακές ομάδες του δείγματος των σπηλαιολόγων.

15η: Δεν θα υπάρξει στατιστικά σημαντική διαφορά της επίδοσης στην υποκλίμακα ΑΑ ως προς τις διαφορετικές ηλικιακές ομάδες του δείγματος των σπηλαιολόγων.

Λειτουργικοί ορισμοί

Σπηλαιολογία. Σπηλαιολογία ονομάζεται η επιστημονική έρευνα και μελέτη των σπηλαίων. Περιλαμβάνει όλες τις σχετικές επιστήμες όπως βιολογία, αρχαιολογία, παλαιοντολογία, γεωλογία, ανθρωπολογία, υδρολογία, κ.α. που ασχολούνται με τα σπήλαια ως φυσικό φαινόμενο (προέλευση και δημιουργία) και με ό,τι υπάρχει μέσα σε αυτά (αρχαιολογικά, παλαιοντολογικά ευρήματα κ.α.) (Shaw, 1992). Η αθλητική εξερεύνηση των σπηλαίων και η επιστημονική μελέτη τους σήμερα σχεδόν ταυτίζονται και συνδυάζονται αποτελεσματικά στο πεδίο έρευνας.

Σπηλαιολογική εμπειρία. Με αυτό τον όρο περιγράφεται ο βαθμός ενασχόλησης με το άθλημα της σπηλαιολογίας. Η σπηλαιολογική εμπειρία συνδέεται τόσο με τον χρόνο ενασχόλησης, όσο και με τη γνώση εξειδικευμένων τεχνικών προσπέλασης σπηλαίων, την ικανότητα εξερεύνησης μεγάλων οριζόντιων και κάθετων σπηλαίων, καθώς και με την γνώση εκπαίδευσης νέων σπηλαιολόγων.

Ρίσκο. Ρίσκο σημαίνει κίνδυνος, διακινδύνευση, παρακινδυνευμένη ενέργεια, έκθεση σε κίνδυνο ή αβεβαιότητα, ενώ σε μια πιο αναλυτική του ερμηνεία «έκθεση σε πιθανή απώλεια ή ζημιά». Παρ' όλες τις επεξηγήσεις όμως, ο όρος παραμένει ασαφής, κυρίως γιατί δεν μπορεί να προσδιοριστεί η έννοια απώλεια (Μπελογιάννης και συν.,

2007).

Κλίμακα Αναζήτησης Διέγερσης και Συναισθημάτων. Η θεωρία ΑΔΣ εισήχθη από τον Zuckerman την δεκαετία του 1960 και περιγράφει την επιδίωξη ποικίλων, νέων, σύνθετων και έντονων συναισθημάτων και της προθυμίας να αναληφθούν φυσικοί, κοινωνικοί, νομικοί, και οικονομικοί κίνδυνοι χάριν αυτής της εμπειρίας. Για την μελέτη και διερεύνησή της ο Zuckerman υλοποίησε ένα ερωτηματολόγιο που έλαβε 6 εκδόσεις, με πιο έγκυρη και ευρέως χρησιμοποιούμενη την έκδοση V.

Περιορισμοί

Στην παρούσα έρευνα μελετήθηκε η προδιάθεση ανάληψης ρίσκου των συμμετεχόντων σε ένα μόνο άθλημα υψηλού ρίσκου, την σπηλαιολογία. Κατά συνέπεια, τα αποτελέσματα της έρευνας δεν μπορούν να γενικευτούν στα υπόλοιπα αθλήματα υψηλού ρίσκου που πραγματοποιούνται στην Ελλάδα, ούτε και στους αντίστοιχους αθλητές άλλων χωρών. Επίσης, όλοι οι συμμετέχοντες συμμετείχαν εθελούσια σε δραστηριότητες υψηλού ρίσκου, επομένως η αντίληψή τους για το ρίσκο δεν αντανακλά απαραίτητα στην μέση αντίληψη και προδιάθεση για ρίσκο.

Σύνοψη

Πολλοί άνθρωποι επιζητούν την συμμετοχή τους σε αθλήματα και δραστηριότητες υψηλού ρίσκου στον ελεύθερο χρόνο τους, παρότι οι δυτικές κοινωνίες έχουν επιδιώξει να ελαχιστοποιήσουν τους φυσικούς κινδύνους και τις δυσκολίες. Η τάση εμπλοκής σε δραστηριότητες υψηλού ρίσκου έχει διαπιστωθεί ότι σχετίζεται με το χαρακτηριστικό γνώρισμα της προσωπικότητας που ονομάζεται Αναζήτηση Διέγερσης-Συναισθημάτων (ΑΔΣ). Ένα από τα πιο αξιόπιστα εργαλεία μέτρησης της ΑΔΣ είναι η κλίμακα Αναζήτησης Διέγερσης-Συναισθημάτων (Sensation Seeking Scale) του Zuckerman. Στην παρούσα έρευνα χρησιμοποιήθηκε η 6^η έκδοση της κλίμακας ΑΔΣ όπως τροποποιήθηκε στα ελληνικά (Μπελογιάννης, 2009), με σκοπό την διερεύνηση της προδιάθεσης της ανάληψης ρίσκου σπηλαιολόγων διαφορετικού φύλου, ηλικίας και εμπειρίας.

II. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

Παράγοντες που επηρεάζουν την συμμετοχή σε αθλήματα και σε δραστηριότητες υψηλού ρίσκου

Σύμφωνα με τους Jack και Ronan (1998) τα αθλήματα και οι δραστηριότητες υψηλού ρίσκου χαρακτηρίζονται από ισχυρό κίνδυνο για τραυματισμό ή ακόμα και θάνατο. Αρκετοί ερευνητές ασχολήθηκαν με τους παράγοντες που επηρεάζουν την συμμετοχή στον ακραίο αθλητισμό οι οποίοι κατατάσσονται σε κοινωνικούς, βιολογικούς και ψυχολογικούς (Celsi, Rose & Leigh, 1993; Kerr, 1991; Willig, 2008).

α) Κοινωνικοί παράγοντες. Η δημιουργία μιας νέας ταυτότητας μέσω της ένταξης και της αποδοχής σε μία νέα κοινωνική ομάδα (Celsi et al., 1993), η συντροφικότητα (Shoham et al., 2000), η συναναστροφή με ενδιαφέροντα άτομα και τέλος, ο ελκυστικός κοινωνικός αντίκτυπος και η μόδα που συνδέονται με τα αθλήματα υψηλού ρίσκου (Kajtna, Tusak & Burnik, 2004) είναι οι κυριότερες κοινωνικές επιδράσεις στα άτομα που επιλέγουν να ασχοληθούν με δραστηριότητες τέτοιου τύπου.

Η Willig (2008) διαπίστωσε ότι για να συμμετάσχει κάποιος σε ένα άθλημα ή δραστηριότητα υψηλού ρίσκου πρέπει να ικανοποιηθούν διάφοροι κοινωνικοί όροι όπως η απουσία ή η παρουσία άλλων ανθρώπων και οι Braathen και Svebak (1992) κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι μεταξύ δείγματος ταλαντούχων εφήβων αθλητών, οι γυναίκες αξιολόγησαν την φιλία ως έναν από τους σημαντικότερους λόγους συμμετοχής στον ακραίο αθλητισμό.

Οι κοινωνιολόγοι εστιάζουν στον τρόπο που η κοινωνία επηρεάζει την απόφαση του ατόμου να συμμετάσχει στον αθλητισμό υψηλού ρίσκου, κυρίως μέσω της αμοιβής και της προσαρμογής. Μερικοί από αυτούς υποστήριξαν ότι η επιδίωξη κινδύνου είναι ένας τρόπος διαφυγής και αντιστάθμισης των κοινωνικών ορίων (Midol & Broyer, 1995), ενώ άλλοι θεώρησαν ότι η συμμετοχή στον ακραίο αθλητισμό είναι ένας τρόπος προσαρμογής στις σύγχρονες κοινωνικές επιταγές όπως ο ατομικισμός και η προσωπική επιτυχία (Palmer, 2004).

β) Βιολογικοί παράγοντες

1) *Φύλο και ρίσκο*. Σύμφωνα με τους Kerr, Au και Lindner (2004) οι δραστηριότητες υψηλού ρίσκου είναι περισσότερο αγχωτικές και βιώνονται με μεγαλύτερη ένταση από τις γυναίκες. Επίσης, πιστεύουν ότι οι πολιτιστικοί και κοινωνικοί κανόνες μπορούν να είναι άλλη μια αιτία για τις διαφορές μεταξύ των δύο φύλων σχετικά με την συμμετοχή τους στα αθλήματα υψηλού κινδύνου. Οι ισοροπίες ανάμεσα σε καταστάσεις και ο γενικός προσανατολισμός ζωής επηρεάζουν διαφορετικά και διαδραματίζουν ξεχωριστούς ρόλους στα δύο φύλα. Πιο συγκεκριμένα, διαπίστωσαν ότι υπάρχει μια σειρά από κοινωνικά κριτήρια που επηρεάζουν σημαντικά την επιλογή συμμετοχής των γυναικών σε αθλήματα υψηλού ρίσκου. Ενώ οι άνδρες συμμετέχουν σε μεγάλο βαθμό για την ίδια την δραστηριότητα και την βελτίωση της απόδοσής τους, στις γυναίκες σημαντικό ρόλο έχουν οι σχέσεις μέσα στην ομάδα και η φιλία. Η συμμετοχή όμως των γυναικών σε αθλήματα υψηλού ρίσκου αυξάνεται συνεχώς τα τελευταία χρόνια, κυρίως γιατί αλλάζουν οι κοινωνικές συνθήκες (Llewellyn & Sanchez, 2008).

Ανάμεσα στις γυναίκες που συμμετείχαν σε αθλήματα υψηλού ρίσκου και σε αυτές που συμμετείχαν σε αθλήματα μέτριου ή χαμηλού ρίσκου, η πίστη ότι έχουν τον έλεγχο της κατάστασης και ότι είναι ικανές να κυριαρχήσουν είναι οι σημαντικότεροι λόγοι συμμετοχής. Εντούτοις, όταν εξετάζονται γενικά οι λόγοι συμμετοχής, η υπεροχή και ο θαυμασμός από τους άλλους φαίνεται να κυριαρχούν στις γυναίκες που συμμετέχουν σε δραστηριότητες υψηλού κινδύνου απ' τις άλλες δύο ομάδες. Όμως, ακόμα κι αν ο λόγος της υπεροχής ήταν σημαντικότερος τα στοιχεία αλληλεπίδρασης μεταξύ των μελών της ομάδας εξακολουθούν να έχουν μεγάλη επιρροή. Η διέγερση, ο γενικότερος προσανατολισμός της ζωής, καθώς και η ανάγκη για διασκέδαση και υπεροχή είναι οι σημαντικότεροι λόγοι συμμετοχής των ανδρών στα αθλήματα υψηλού σε σχέση με τα μεσαίου ή χαμηλού ρίσκου (Kerr et al, 2004).

2) *Ηλικία και ρίσκο*. Η σχέση μεταξύ της ηλικίας και του ρίσκου έχει ερευνηθεί και τα συμπεράσματα των περισσότερων ερευνών υποστηρίζουν ότι γενικά η ανάληψη ρίσκου μειώνεται σταδιακά με την ηλικία. Οι πληροφορίες όμως είναι λιγοστές για τον αθλητισμό υψηλού ρίσκου (Llewellyn & Sanchez, 2008).

Οι ηλικιωμένοι συνήθως δεν έχουν τις φυσικές ικανότητες για να συμμετάσχουν σε αθλήματα ή δραστηριότητες υψηλού ρίσκου. Επομένως, η συχνότητα της συμμετοχής και κυρίως η πιθανότητα συμμετοχής τους στο μέλλον είναι αντιστρόφως ανάλογες με την ηλικία (Shoham και συν., 2000).

Αντίθετα, κάποιες ανάγκες, όπως αναφέρουν οι Celsi και συν. (1993), μπορεί να είναι σημαντικότερες για τα ηλικιωμένα άτομα. Λόγω της έντασης που έχουν αντιμετωπίσει για πολλά χρόνια στον εργασιακό χώρο, ψάχνουν την απελευθέρωση και την «κάθαρση» που μπορεί να κερδίσουν από τα αθλήματα υψηλού ρίσκου. Οι ηλικιωμένοι μπορεί επίσης να είχαν για πολλά έτη αναπτύξει τις δεξιότητες που απαιτούνται για τα αθλήματα υψηλού ρίσκου και κατά συνέπεια να μειώσουν τους κινδύνους κατά την συμμετοχή τους. Λαμβάνοντας υπόψη αυτούς τους συγκρουόμενους ρόλους, η ηλικία εξετάζεται ως μεταβλητή και μπορεί να επιδράσει στην απόφαση κάποιου να συμμετάσχει σε δραστηριότητες υψηλού ρίσκου.

γ) *Ψυχολογικοί παράγοντες*. Οι Celsie και συν. (1993) επισήμαναν ότι οι ψυχολογικοί παράγοντες, όπως τα εξωτερικά και εσωτερικά κίνητρα, η αυτο-αποτελεσματικότητα, και ορισμένα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας επηρεάζουν σημαντικά την συμμετοχή στον ακραίο αθλητισμό.

Τα εξωτερικά κίνητρα επηρεάζονται από το περιβάλλον, την τεχνολογία και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και είναι κυρίως αυτά που ωθούν το άτομο να συμμορφωθεί προς ένα κοινωνικό πρότυπο και τους κανόνες της ομάδας που είναι μέλος. Τα MME έχουν δραματική επιρροή στην συμπεριφορά των ανθρώπων ενισχύοντας τον δυτικό τρόπο ζωής και δημιουργώντας προσδοκίες και υλικές ανάγκες. Η δομή της ομάδας και ο ρόλος του κάθε μέλους καθώς και η εξέλιξη της τεχνολογίας που δημιουργεί ένα ασφαλέστερο πλαίσιο είναι οι κυριότερες επιδράσεις που ασκεί το περιβάλλον στο άτομο για να συμμετάσχει σε αθλήματα υψηλού ρίσκου (Celsie και συν., 1993).

Η Willig (2008) υπογράμμισε ότι παρόλο που υπάρχουν συναισθήματα ευτυχίας και χαράς, η ευχαρίστηση δεν είναι γενικά η κινητήρια δύναμη για τη συμμετοχή στον ακραίο αθλητισμό. Σύμφωνα λοιπόν με την Willig (2008), φαίνεται να υπάρχουν δύο ευδιάκριτα επίπεδα εσωτερικών κινήτρων. Το πρώτο είναι λογικό και σκόπιμο και συνδέεται με την επιθυμία για την πρόκληση και αύξηση της υπεροχής και ικανότητας. Το δεύτερο φαίνεται να λειτουργεί σε ένα λιγότερο συνειδητό επίπεδο παρακινώντας τους συμμετέχοντες να επαναλάβουν μια δραστηριότητα που έτσι και αλλιώς παράγει τα απρόσιτα συναισθήματα της χαράς και της αγαλλίασης.

Σημαντικός επίσης φαίνεται να είναι ο ρόλος της επιθυμίας για το κατόρθωμα και την νίκη, δύο κίνητρα που αναφέρονται συχνά από όσους αναλαμβάνουν ρίσκο (Slanger & Rudestam, 1997).

Αρκετές μελέτες συμφωνούν ότι η υπεροχή και η ικανότητα είναι σοβαρά κίνητρα που επηρεάζουν τη συμμετοχή σε αθλήματα υψηλού κινδύνου (Ewert, 1994; Slinger & Rudestam, 1997). Η Willig (2008) όμως υποστήριξε ότι για να επιτύχει κάποιος την υπεροχή απαιτείται πειθαρχία και δομημένη μάθηση. Απαιτείται επίσης δέσμευση και συστηματικότητα για μια μεγάλη χρονική περίοδο καθώς και επένδυση πόρων όπως χρόνος, ενέργεια και χρήματα. Λόγω της έντονης εστίασης στις άμεσες απαιτήσεις μιας δραστηριότητας υψηλού ρίσκου δεν φαίνεται να υπάρχει κανένα διανοητικό διάστημα για τίποτα άλλο εκτός από τον προσιτό στόχο. Όλες οι άλλες σκέψεις, συγκινήσεις και αντιλήψεις αποκλείονται για το χρονικό διάστημα που διαρκεί η συμμετοχή. Αποτέλεσμα αυτής της διαδικασίας είναι μια κατάσταση ροής που επιτρέπει στους συμμετέχοντες να ελευθερωθούν προς στιγμήν από όλες τις άλλες καθημερινές ανησυχίες.

Οι Celsie και συν. (1993) διαπίστωσαν ότι η εμπειρία της ροής ήταν ο απώτερος στόχος και ο σκοπός για τους συμμετέχοντες σε ελεύθερη πτώση με αλεξίπτωτο. Η ροή περιγράφεται ως κατάσταση ευδαιμονίας, όταν το άτομο γίνεται ένα με το περιβάλλον του ως αποτέλεσμα της συνολικής απορρόφησης στη δραστηριότητα (Csikszentmihalyi & Csikszentmihalyi, 1988).

Η υπεροχή και η ικανότητα είναι επίσης σημαντικές πηγές αυτο-αποτελεσματικότητας (Norris & Weinman, 1996). Η αυτο-αποτελεσματικότητα ως θεωρητικό πλαίσιο αναπτύχθηκε από τον Bandura το 1977 και ορίστηκε ως «την πεποίθηση ενός ατόμου ότι μπορεί να κατακτήσει ένα στόχο που θέτει και σχετίζεται με τις ικανότητές του» (Bandura, 1997). Οι Slinger και Rudestam (1997) κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι ο παράγοντας που συνδέεται περισσότερο με την ανάληψη ρίσκου είναι οι αντιλήψεις κάποιου για την αυτο-αποτελεσματικότητά του. Ως εκ τούτου, οι αθλητές με υψηλή αυτο-αποτελεσματικότητα είναι πιθανότερο να μη φοβηθούν την αποτυχία, να θέσουν δύσκολους στόχους αλλά και να μην αναλάβουν απερίσκεπτο ρίσκο (Llewellyn & Sanchez, 2008).

Σύμφωνα με τον Kerr (1991) το επίπεδο κινδύνου είναι επίσης ένα σημαντικό κίνητρο των συμμετεχόντων στον ακραίο αθλητισμό. Μέχρι σήμερα όμως, η σημασία των διαφορετικών επιπέδων κινδύνου δεν έχει εξεταστεί ενδελεχώς από τις θεωρίες κινήτρου συμμετοχής στον αθλητισμό.

Ο Le Breton (2000) μίλησε για τη συμβολική έννοια του «παιχνιδιού με το θάνατο» στα αθλήματα υψηλού ρίσκου. Σημείωσε το παράδοξο ότι όσο εντονότερη είναι η ταλαιπωρία του αθλητή, τόσο περισσότερο το επίτευγμα έχει μεγαλύτερη προσωπική σημασία. Ο κίνδυνος μπορεί επίσης να παράγει αρκετή προσωπική ικανοποίηση, ώστε να

αντισταθεί κάποιος στον πειρασμό να σταματήσει τη δραστηριότητα. Υποστήριξε επίσης ότι η επιλογή της συμμετοχής στον ακραίο αθλητισμό θα μπορούσε να είναι μια αντίληψη για τον τρόπο που ένα άτομο εκτιμάει τη ζωή του.

Οι θεωρίες της προσωπικότητας για να εξηγήσουν την εκούσια ρισκοκίνδυνη συμπεριφορά βασίζονται στην υπόθεση ότι υπάρχουν δύο πόλοι προσωπικότητας, αυτοί που εκτιμούν και αναζητούν το ρίσκο και αυτοί που αποφεύγουν αυτή την εμπλοκή (Lyng, 1990). Διάφορες μελέτες προσπάθησαν να επαληθεύσουν την σχέση ανάμεσα στα ευδιάκριτα γνωρίσματα της προσωπικότητας και της ενασχόλησης με τα αθλήματα που εμπεριέχουν ρίσκο (Ewert, 1994).

Ο Eysenck στην δεκαετία του 1970 όρισε ένα τρισδιάστατο πρότυπο ταξινόμησης της προσωπικότητας βασισμένο στις ψυχοβιολογικές θεωρίες που έγινε ευρέως γνωστό ως θεωρία Big Three. Αντίθετα από πολλές άλλες θεωρίες προσωπικότητας, η συγκεκριμένη δίνει ελέγξιμες υποθέσεις και πολλές έρευνες. Οι τρεις αυτές διαστάσεις είναι η *εξωστρέφεια*, ο *νευρωτισμός* και ο *ψυχωτισμός* (*extraversion*, *neuroticism* και *psychoticism*) και συσχετίζονται τα προβλήματα της προσαρμογής στην κοινωνική ζωή. Ο Eysenck υποστήριξε ότι η εξωστρέφεια προκαλείται από διαφοροποιήσεις στον ερεθισμό του φλοιού του εγκεφάλου και στηριζόμενος στις παρατηρήσεις ότι στους εσωστρεφείς ανθρώπους υπήρχε διέγερση σε πιο αδύναμα ερεθίσματα σε σχέση με τους εξωστρεφείς, συμπέρανε ότι οι εξωστρεφείς επιδιώκουν εντονότερα ερεθίσματα για να βιώσουν το ιδανικό επίπεδο διέγερσης. Επιλέγουν, έτσι, έντονες και διεγερτικές δραστηριότητες καθώς και κοινωνική εμπλοκή, συμμετοχή σε κοινωνικές ομάδες κλπ. (Eysenck & Eysenck, 1985).

Ένα από τα γνωρίσματα της προσωπικότητας που βρέθηκε να σχετίζεται σε μεγάλο βαθμό με τη ρισκοκίνδυνη συμπεριφορά είναι η Αναζήτηση Διέγερσης-Συναισθημάτων (ΑΔΣ). Η ΑΔΣ αναφέρεται στις ατομικές διαφορές στο ιδανικό επίπεδο διέγερσης και παρακίνησης, οι οποίες εμφανίζονται ως διάσταση της προσωπικότητας και εκφράζουν την ανάγκη κάποιου να φθάσει και να διατηρήσει ένα ιδανικό επίπεδο διέγερσης (Eysenck & Zuckerman, 1978).

Οι Slanger και Rudestam (1997) εξέτασαν την σχέση μεταξύ της αυτο-αποτελεσματικότητας, της ΑΔΣ και της ανάληψης ρίσκου ανάμεσα σε άνδρες που συμμετείχαν σε αθλήματα υψηλού ρίσκου όπως σκι, αναρρίχηση και ορειβασία. Ανάλογα με την συμπεριφορά τους κατά την διάρκεια της δραστηριότητας, οι αθλητές ταξινομήθηκαν σε αθλητές ακραίου και υψηλού ρίσκου. Τα αποτελέσματα ανέδειξαν ότι οι αθλητές ακραίου ρίσκου είχαν υψηλότερες τιμές αυτο-αποτελεσματικότητας χωρίς να

παρατηρηθεί το ίδιο και με την ΑΔΣ. Συμπεράναν λοιπόν ότι οι συμμετέχοντες σε αθλήματα υψηλού ρίσκου, που διαθέτουν υψηλά επίπεδα αυτο-αποτελεσματικότητας ήταν πιθανότερο να αναλάβουν μεγαλύτερο ρίσκο λόγω των αυξημένων αναγκών τους για υπεροχή και της δυνατότητάς τους να ρυθμίζουν την συναισθηματική τους κατάσταση.

Υπάρχει γενική συμφωνία όσων ασχολούνται με την ΑΔΣ ότι ένα ιδανικό επίπεδο παρακίνησης για κάθε άτομο είναι αυτό που φέρνει τη βέλτιστη λειτουργία και έχει τις βέλτιστες επιδράσεις. Έτσι, τα άτομα με υψηλή ΑΔΣ έχουν και υψηλή αυτο-αποτελεσματικότητα λόγω της αποτελεσματικότητάς τους στις καταστάσεις. Επιπλέον, οι υψηλοί αναζητητές διέγερσης-συναισθημάτων, με την έκθεσή τους σε επικίνδυνες καταστάσεις έχουν την ευκαιρία, όταν έχουν επιτυχημένη απόδοση να αναπτύξουν την αυτο-αποτελεσματικότητά τους σε σχέση με τους χαμηλούς αναζητητές που αποφεύγουν να συμμετέχουν σε τέτοιες δραστηριότητες (Slanger & Rudestam, 1997). Ο Bandura (1997) υποστήριξε ότι ένα από τα μέσα με τα οποία ένα άτομο αξιολογεί την αυτο-αποτελεσματικότητά του είναι το επίπεδο της διέγερσης. Η υπερβολικά υψηλή διέγερση έχει αρνητική επίδραση στην αντίληψη για την αυτο-αποτελεσματικότητα. Εάν οι υψηλοί αναζητητές έχουν χαμηλά επίπεδα διέγερσης και υπάρχει αρνητική σχέση μεταξύ της διέγερσης και της αυτο-αποτελεσματικότητας, θα υπάρχει μια θετική σχέση μεταξύ της ΑΔΣ και της αντιληπτής αυτο-αποτελεσματικότητας όπως πρότεινε ο Bandura.

Τέλος, η θεωρία telic-paratelic, μία θεωρία καταστάσεων, είναι η δεύτερη θεωρία προσωπικότητας που χρησιμοποιείται για να εξηγήσει την πιθανότητα της συμμετοχής στον ακραίο αθλητισμό. Σε μια κατάσταση telic, τα άτομα επιδιώκουν την διέγερση, την οποία θεωρούν ευχάριστη, είναι αυθόρμητα και παρορμητικά ενώ σε μία κατάσταση paratelic, τα άτομα προσπαθούν να μειώσουν τη διέγερση την οποία θεωρούν δυσάρεστη, έχουν προσανατολισμό και προγραμματισμό στη ζωή τους. Έτσι, σε μία κατάσταση telic ο λόγος συμμετοχής σε μια δραστηριότητα υψηλού ρίσκου θα μπορούσε να είναι η υγεία ενώ σε μια κατάσταση paratelic η διασκέδαση και η ευχαρίστηση (Shoham et al, 2000).

Το χαρακτηριστικό γνώρισμα της αναζήτησης διέγερσης-συναισθημάτων (Sensation Seeking-SS)

Όπως αναφέρθηκε η Αναζήτηση Διέγερσης-Συναισθημάτων (ΑΔΣ) σχετίζεται άμεσα με την συμμετοχή σε δραστηριότητες υψηλού ρίσκου και ορίζεται ως η ανάγκη για νέα, ποικίλα, σύνθετα και έντονα συναισθήματα και προθυμία να αναληφθούν φυσικοί, κοινωνικοί, νομικοί, και οικονομικοί κίνδυνοι χάριν αυτής της εμπειρίας (Zuckerman, 1979). Το πρώτο μέρος του ορισμού αναφέρεται στις εσωτερικές αμοιβές που παρακινούν

κάποιον σε υψηλή διέγερση. Το δεύτερο μέρος αναφέρεται στα χαρακτηριστικά της προδιάθεσης της ΑΔΣ. Όταν κάποιος επιδιώκει την διέγερση δεν επιδιώκει απαραίτητα και τον κίνδυνο και μπορεί να συμμετάσχει σε πολλές δραστηριότητες που δεν εμπεριέχουν ρίσκο, όπως στο άκουσμα ροκ μουσικής ή στην παρακολούθηση ταινιών τρόμου. Εντούτοις, οι περισσότεροι που επιδιώκουν την ΑΔΣ δεν είναι ικανοποιημένοι με τέτοιες εμπειρίες και συχνά επιδιώκουν αμοιβές από δραστηριότητες που εμπεριέχουν φυσικούς, κοινωνικούς ή και νομικούς κινδύνους (Little & Zuckerman, 1986).

Η αρχική ιδέα του Zuckerman σχετικά με την διάσταση της προσωπικότητας που ονομάστηκε ΑΔΣ βασίστηκε στις υπάρχουσες θεωρίες για το ιδανικό επίπεδο διέγερσης (Optimum Level of Arousal-OLA). Η κλασική θεωρία του ανεστραμμένου U εισήχθη από τον Wundt το 1873 ως «Optimum Level of Stimuli-OLS» και επαναπροσδιορίστηκε μετά από 80 χρόνια από τους Startling και Hebb το 1955 (Apter, 2001). Η OLS όριζε ότι το ιδανικό επίπεδο διέγερσης, τόσο της απόλαυσης όσο και της απόδοσης, βρίσκεται περίπου στη μέση της διάστασης της διέγερσης. Το κυριότερο στοιχείο της θεωρίας αυτής ήταν ότι το άτομο έκανε συνειδητή προσπάθεια να μειώσει ή να αυξήσει το επίπεδο της διέγερσης, ώστε να βιώσει το ιδανικό γι' αυτόν επίπεδο που θα του προκαλούσε τα περισσότερα συναισθήματα (Zuckerman, 1994). Οι ψυχολόγοι που ασχολήθηκαν με τις καινούργιες θεωρίες στη δεκαετία του '60 σύντομα διαπίστωσαν ότι το ιδανικό επίπεδο διέγερσης δεν είναι μονοδιάστατη, αλλά αμφίδρομη διαδικασία όπου το άτομο επεξεργάζεται τα ερεθίσματα και δίνει προσοχή σε αυτά που θα τον φέρουν πιο κοντά στο ιδανικό επίπεδο διέγερσης. Ερευνητές διαπίστωσαν ότι το ιδανικό επίπεδο διέγερσης εξαρτάται από το είδος και την ένταση του ερεθίσματος, που μπορεί να είναι ακόμα και αρνητικά. Κάποιος λοιπόν μπορεί να επιτύχει το ιδανικό επίπεδο διέγερσης σε ένα πάρτυ και ένας άλλος σε μία δραστηριότητα που εμπεριέχει κίνδυνο (Zaleski, 1984).

Ο Zuckerman λοιπόν στηριζόμενος στην παρατήρηση ότι τα άτομα έχουν χαρακτηριστικές διαφορές στο ιδανικό επίπεδο ερεθίσματος και διέγερσης, θεώρησε ότι η ΑΔΣ, ως γενικό χαρακτηριστικό γνώρισμα της προσωπικότητας, αθροίζει όλες τις αισθητηριακές φόρμες και περιλαμβάνει όλες τις εν δυνάμει ποιότητες ερεθισμάτων (Zuckerman, 1994).

Η κλίμακα μέτρησης της αναζήτησης διέγερσης-συναισθημάτων

Ο Zuckerman ασχολήθηκε με την πρώτη κλίμακα Αναζήτησης Διέγερσης-Συναισθημάτων-ΑΔΣ (Sensation Seeking Scale-SSS) στις αρχές της δεκαετίας του 1960 βασισμένος στην ιδέα ότι υπήρχαν ατομικές διαφορές στο ιδανικό επίπεδο διέγερσης και

παρακίνησης και ότι αυτές οι διαφορές θα μπορούσαν να μετρηθούν με ένα ερωτηματολόγιο (Zuckerman, 1994).

Η αρχική (I) πειραματική έκδοση της SSS δημιουργήθηκε από τις παραγοντικές αναλύσεις μιας μεγάλης σειράς στοιχείων που εξέφραζαν τις προτιμήσεις για συμμετοχή ή αποφυγή δραστηριοτήτων που εμπεριείχαν ρίσκο, την έλξη για νέες και άγνωστες καταστάσεις και την ανάγκη για διέγερση. Τα θέματα που καθόριζαν το γενικό παράγοντα και στους άνδρες και στις γυναίκες αποτέλεσαν τη γενική κλίμακα (έκδοση II). Νεότερες παραγοντικές αναλύσεις πρότειναν την ανάγκη διαχωρισμού των στοιχείων, την εύρεση ενός ισχυρού πρώτου παράγοντα και την ανακάλυψη των συσχετισμών μεταξύ των υπο-παραγόντων (Zuckerman, Eysenck & Eysenck, 1978). Έτσι, από το 1971 δημιουργήθηκαν τέσσερις υποκλίμακες βάσει των αποτελεσμάτων των παραγοντικών αναλύσεων. Οι τρεις από τους τέσσερις παράγοντες που δημιουργήθηκαν ήταν παρόμοιοι και για τα δύο φύλα. Ο τέταρτος παράγοντας, η *Αποφυγή της Ανίας*, είχε διαφορές ανάμεσα στα δύο φύλα αλλά διατηρήθηκε στη έκδοση IV και την πιο πρόσφατη έκδοση V της κλίμακας.

Ο Zuckerman για μία περίοδο 30 ετών (1964-1994) ανέπτυξε την SSS η οποία εξελίχθηκε από μία γενική κλίμακα σε ένα πολλαπλό όργανο. Αποτελείται από 40 διπλές διχοτόμες διατυπώσεις με δυνατότητα επιλογής μίας εκ των δυο (forced choice) και χωρίζεται σε τέσσερις υποκλίμακες. Κάθε μία από αυτές εξετάζει την τάση ενός ατόμου να προσεγγίσει νέα ερεθίσματα. Το συνολικό αποτέλεσμα για την ΑΔΣ προέρχεται από το άθροισμα των αποτελεσμάτων των τεσσάρων ανεξάρτητων υποκλιμάκων. Η πρώτη υποκλίμακα ονομάζεται *Αναζήτηση Διέγερσης και Περιπέτειας (ΑΔΠ-TAS)* και εκφράζει την επιθυμία κάποιου να πάρει μέρος σε ριψοκίνδυνα, διεγερτικά και περιπετειώδη αθλήματα και δραστηριότητες, που του προσφέρουν μοναδικές συγκινήσεις. Η δεύτερη, η *Αναζήτηση νέων Εμπειριών (AE-ES)* εκφράζει την επιδίωξη απόλαυσης μέσα από δραστηριότητες όπως η μουσική, η τέχνη, τα ταξίδια και τα ψυχοτρόπα ναρκωτικά και γενικότερα από ένα μη συμβατικό τρόπο ζωής. Η *μη-Αναστολή (μΑ-Dis)* είναι η τρίτη υποκλίμακα και περιγράφει την αυθόρμητη εξωστρεφή συμπεριφορά, ενώ η τέταρτη, η *Αποφυγή της Ανίας (AA-BS)* εκφράζει την αντιπάθεια στις επαναλαμβανόμενες, μονότονες και αμετάβλητες καταστάσεις και μετρά την αποστροφή στη ρουτίνα (Μπελογιάννης, 2009). Η κλίμακα που χρησιμοποιήθηκε στην παρούσα έρευνα (SSS-V) τροποποιήθηκε το 1994, έχει δοκιμαστεί και μετεφρασθεί σε πολλές γλώσσες όπως αραβικά, κινέζικα, ολλανδικά, φιλανδικά, γαλλικά, γερμανικά, ιταλικά, ιαπωνικά, ισπανικά, σουηδικά (Zuckerman, 1994) και ελληνικά (Μπελογιάννης, 2009) και αναφέρει αποδεκτή αξιοπιστία και εσωτερική εγκυρότητα (Shoham et al, 2000). Πιο συγκεκριμένα, ο Zuckerman (1994)

ανέφερε τιμές εσωτερικής εγκυρότητας ιδιαίτερα υψηλές για την γενική κλίμακα ΑΔΣ (a-Gronbach .83 ως .86) καθώς και αντίστοιχα υψηλές τιμές για τις υποκλίμακες ΑΔΠ, ΑΕ, μΑ. Οι τιμές για την υποκλίμακα ΑΑ ήταν οι χαμηλότερες (a-Gronbach .56 ως .65).

Αναζήτηση διέγερσης-συναισθημάτων και προσωπικότητα

Η Αναζήτηση Διέγερσης-Συναισθημάτων (ΑΔΣ) είναι ένα χαρακτηριστικό γνώρισμα της προσωπικότητας, μια προδιάθεση που μπορεί να εκφραστεί με ποικίλους τρόπους ανάλογα με τις άλλες πτυχές της προσωπικότητας του ατόμου και την επιρροή του περιβάλλοντος (Arnett 1994). Η ΑΔΣ έχει χρησιμοποιηθεί για να εξηγήσει μία ποικιλία συμπεριφορών και έχει βρεθεί ότι σχετίζεται θετικά με την ριψοκίνδυνη συμπεριφορά, την αντιπάθεια δομημένων και τυποποιημένων καταστάσεων, την πλήξη για επαναλαμβανόμενες καταστάσεις, την αποφυγή της επανάληψης, την προτίμηση στις έντονες εμπειρίες και καταστάσεις περιπέτειας και την μη αναστολή (Galloway & Lopez, 1999). Δεν εκφράζει μόνο μία πιθανότητα για ανάληψη ρίσκου αλλά αποτελεί και ένα δείκτη της έντασης της αναζήτησης του ρίσκου. Τα άτομα που εκφράζουν μια έντονη ανάγκη για ποικίλα, σύνθετα και πρωτόγνωρα συναισθήματα μπορούν να χαρακτηριστούν ως αναζητητές της διέγερσης-συναισθημάτων (Zuckerman, 1994). Τα άτομα αυτά τείνουν να καπνίζουν περισσότερο, συνήθως δεν υιοθετούν κάποια από τις συμβατικές θρησκευτικές και συμμετέχουν ευκολότερα σε ασυνήθιστες εμπειρίες και δραστηριότητες όπως η ύπνωση, δοκιμές φαρμάκων και τυχερά παιχνίδια. Επίσης, βρέθηκε να επιλέγουν επαγγέλματα που εμπεριέχουν ένα είδος κινδύνου, είναι ευμετάβλητα και ευέλικτα όπως ελεγκτές εναέριας κυκλοφορίας ή πιλότοι (Zuckerman, 1979).

Η ΑΔΣ είναι πιο στενά συνδεδεμένη με τη φυσική αίσθηση παρά με τη γνώση (Zuckerman, 1992), αφού πολλές από τις απολαύσεις που επιδιώκουν όσοι αναζητούν την διέγερση συναισθημάτων περιλαμβάνουν ασυνήθιστες αισθήσεις του σώματος. Εντούτοις, οι γνωστικές διαστάσεις της προσωπικότητας μπορούν να βοηθήσουν στην κατανόηση των λόγων υιοθέτησης μιας τέτοιας συμπεριφοράς. Έχει βρεθεί λοιπόν ότι η ΑΔΣ συνδέεται με δύο θεωρίες της προσωπικότητας, την θεωρία Big Five (*openness, conscientiousness, extraversion, agreeableness και neuroticism*) που ορίστηκε από τους Costa και McCrae το 1992 και την θεωρία Big Three (*extraversion, neuroticism και psychoticism*) του Eysenck που αναφέρθηκε παραπάνω. Τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας μπορούν να μετρηθούν με διάφορες κλίμακες όπως η Neuroticism, Extraversion and Openness Personality Inventory, Revised-NEO-PI-R (Costa & McCrae,

1992) και η Eysenck Personality Questionnaire-EPQ-R (Eysenck, Eysenck, & Barrett, 1985).

Η ΑΔΣ έχει βρεθεί ότι σχετίζεται θετικά με τους παράγοντες του Big Five και υπάρχει σημαντική συσχέτιση ανάμεσα στην επίδοση στη κλίμακα Openness της NEO-PI-R με την συνολική κλίμακα της ΑΔΣ, ειδικότερα όμως με την υποκλίμακα ΑΕ. Επίσης, η επίδοση στην κλίμακα Agreeableness της NEO-PI-R βρέθηκε να σχετίζεται θετικά με την επίδοση στην ΑΔΣ και ειδικότερα με τις υποκλίμακες μΑ και ΑΑ (Zuckerman, 1994). Ανάλογα συμπεράσματα έχουν βρεθεί και για τους παράγοντες του Big Three. Τα άτομα που έχουν υψηλές επιδόσεις στην κλίμακα ΑΔΣ έχει βρεθεί ότι έχουν υψηλές επιδόσεις και στην κλίμακα Extraversion της EPQ-R ενώ έχουν χαμηλές επιδόσεις στην κλίμακα Psychoticism (Roberti, 2004). Τέλος, έχει διαπιστωθεί ότι οι συμμετέχοντες σε αθλήματα υψηλού ρίσκου (υψηλές επιδόσεις στην κλίμακα ΑΔΣ) παρουσιάζουν αυτοπεποίθηση, εξωστρέφεια, φιλικότητα και ανεμελιά, χαρακτηριστικά που απαντώνται στο τεταρτημόριο του κύκλου μεταξύ των εξωστρεφών και συναισθηματικά σταθερών ατόμων (χαμηλός Νευρωτισμός) (Eysenck, 2006).

Η διάσταση *openness* της θεωρίας Big Five φαίνεται να είναι το ισχυρότερο συστατικό της ΑΔΣ. Περιλαμβάνει έξι στοιχεία: φαντασία, αισθητική, συναισθήματα, ενέργειες, ιδέες και αξίες και πρωτίστως αποτελείται από γνωστικές αισθήσεις. Όλα τα συστατικά της διάστασης *openness* έχουν κοινό παρονομαστή το ενδιαφέρον για την εμπειρία αυτή κάθε αυτή. Λαμβάνοντας υπόψη την περιγραφή αυτή, τα έξι παραπάνω συστατικά εμφανίζονται παρόμοια και στους ορισμούς της ΑΔΣ και ίσως τελικά αντιπροσωπεύουν τις γνωστικές πτυχές της (Zuckerman, Kuhlman, Joireman, Teta & Kraft, 1994).

Τέλος, η σχέση των παραγόντων της ΑΔΣ με τους ευρύτερους παράγοντες της προσωπικότητας οδήγησε σε μια συζήτηση για τα θετικά και τα αρνητικά της ΑΔΣ. Ο Zuckerman (1994) όρισε την Impulsive, Unsocialized Sensation Seeking (ImpUSS) δηλαδή την «παρορμητική, μη-κοινωνική ΑΔΣ» που σχετίζεται κυρίως με τον ψυχωτισμό (psychoticism) και περιλαμβάνει τις τρεις από τις τέσσερις υπο-κλίμακες της ΑΔΣ (μΑ, ΑΕ και ΑΑ). Η ImpUSS εκφράζεται συνήθως με αντικοινωνικές εκδηλώσεις που προσφέρουν έντονα συναισθήματα (Glicksohn & Abulafia, 1998).

Αναζήτηση διέγερσης-συναισθημάτων και βιολογικά χαρακτηριστικά

Η κατανόηση των βιολογικών πτυχών της Αναζήτησης Διέγερσης-Συναισθημάτων (ΑΔΣ) στους ανθρώπους επιτυγχάνεται συγκρίνοντας την σχέση εγκεφάλου και

συμπεριφοράς (Zuckerman, 1994). Η βιβλιογραφία εστιάζει κυρίως στα συστήματα νευροδιαβιβαστών, στην ορμόνη κορτιζόλη και στις γενετικές ορμόνες (Zuckerman, 1983).

Ο Zuckerman (1994) πρότεινε μια πολλαπλής στάθμης προσέγγιση στην οποία η ΑΔΣ είναι προϊόν των αλληλεπιδράσεων μεταξύ των συστημάτων νευροδιαβιβαστών. Οι Fowler και συν. (1980) συνέκριναν μια ομάδα ορειβατών με μια ομάδα σπουδαστών που δεν είχαν ορειβατική εμπειρία και δεν ενδιαφέρονταν για την ορειβασία. Οι ορειβάτες σημείωσαν σημαντικά υψηλότερα σκορ στην γενική κλίμακα ΑΔΣ και στην υποκλίμακα ΑΔΠ. Επίσης, μετρήθηκαν τα επίπεδα του ένζυμου της μονοαμινοξειδάσης (ΜΑΟ) και βρέθηκε ότι στους ορειβάτες ήταν σημαντικά χαμηλότερα απ' ότι στους υπόλοιπους συμμετέχοντες.

Το ΜΑΟ είναι ένα ένζυμο που βρίσκεται στα μιτοχόνδρια των νευρώνων στον εγκέφαλο και σε άλλους ιστούς. Στον εγκέφαλο το ΜΑΟ εξυπηρετεί τη λειτουργία του μεταβολισμού των νευροδιαβιβαστών μονοαμίνης, ιδιαίτερα της ντοπαμίνης. Τα πιο υψηλά επίπεδα του ΜΑΟ βρίσκονται στα επιχειλίδια συστήματα του εγκεφάλου που ρυθμίζουν σημαντικές λειτουργίες όπως της όρεξης, της ευχαρίστησης, του πόνου, της ανταμοιβής ή της τιμωρίας και γενικά της συναισθηματικής και συμπεριφοριστικής διέγερσης. Τα επίπεδα του ΜΑΟ δεν επηρεάζονται από τις ακραίες αλλαγές στη δραστηριότητα και τη διάθεση ενώ οι γυναίκες έχουν τα πιο υψηλά επίπεδα σε σχέση με τους άνδρες στις ηλικίες από 18-60 ετών. Τα χαμηλά επίπεδα του ΜΑΟ συσχετίζονται επίσης με τις διάφορες συμπεριφοριστικές εκφράσεις όσων έχουν υψηλή ΑΔΣ όπως η υπερβολική χρήση αλκοόλ, η χρήση και η κατάχρηση φαρμάκων και η εγκληματικότητα (Zuckerman, 1994).

Ο νευροδιαβιβαστής νορεπινεφρίνη ή νοραδρεναλίνη (norepinephrine) είναι μια καταχολαμίνη που σχετίζεται με την διέγερση, τον φόβο, το άγχος και τον πανικό. Οι Ballenger και συν. (1983) βρήκαν έναν μεταβολίτη της νορεπινεφρίνης -που λαμβάνεται από το εγκεφαλονωτιαίο υγρό- να σχετίζεται αρνητικά με την ΑΔΣ, προτείνοντας ότι η διέγερση σε αυτό το σύστημα είναι πιο αδύναμη στους υψηλούς ΑΔΣ και παρέχοντας μια άλλη εξήγηση για την συμπεριφορά τους στις επικίνδυνες καταστάσεις.

Οι Netter, Hennig και Roed (1996) διαπίστωσαν ότι η δραστηριότητα των νευροδιαβιβαστών, όπως η ντοπαμίνη και η σεροτονίνη συνδέεται με τις υποκλίμακες της ΑΔΣ (version-V) και συγκεκριμένα με τις μA και $A E$. Επίσης, βρήκαν ότι οι συμμετέχοντες στην έρευνα που είχαν εμπειρία σε δραστηριότητες υψηλού ρίσκου είχαν χαμηλότερες τιμές κορτιζόλης σε σχέση με όσους είχαν μικρότερη εμπειρία. Στην ίδια

μελέτη βρέθηκε ότι τα άτομα με υψηλή εμπειρία είχαν χαμηλές τιμές κορτιζόλης σε ένα σχεδιασμένο παιχνίδι που αναπαράγει επιθετικότητα.

Είναι ενδιαφέρον να σημειωθεί ότι τα επίπεδα κορτιζόλης έχουν συνδεθεί με στοιχεία της προσωπικότητας, χωρίς το άτομο να έχει οποιαδήποτε έκθεση σε έναν ψυχολογικό ή φυσικό παράγοντα άγχους. Οι Ballenger και συν. (1983) ενδιαφέρθηκαν για το πώς τα διάφορα βιολογικά συστατικά συνδέονται με τα γνωρίσματα προσωπικότητας. Η νορεπινεφρίνη και η κορτιζόλη αξιολογήθηκαν στα ούρα, στο εγκεφαλονωτιαίο υγρό (ΚΠΣ) και στο αίμα των συμμετεχόντων και βρέθηκε ότι τα επίπεδα κορτιζόλης στο ΚΠΣ συνδέονταν αρνητικά με την υπο-κλίμακα μΑ. Το συμπέρασμα αυτό παρέχει περαιτέρω υποστήριξη στην διαπίστωση ότι η ΑΔΣ συνδέεται με τα επίπεδα κορτιζόλης.

Σύγχρονες έρευνες αποδίδουν την ΑΔΣ σε γενετικούς παράγοντες. Οι Ekelund και συν. (1999) διαπίστωσαν ενδείξεις ότι το γονίδιο DRD4 ευθύνεται για την αναζήτηση πρωτόγνωρων εμπειριών.

Επίσης, μελέτες σε δίδυμα αδέρφια που μεγαλώνουν μαζί ή χωριστά δείχνουν ότι υπάρχει υψηλός βαθμός κληρονομικότητας (περίπου 60% γενετικό) στο γνώρισμα της ΑΔΣ, χωρίς να ληφθεί υπόψη η επιρροή του κοινού περιβάλλοντος. Δεδομένου ότι η περιοχή της κληρονομικότητας που σχετίζεται με τα περισσότερα γνωρίσματα της προσωπικότητας είναι μεταξύ 40%-60%, με τη χαρακτηριστική κληρονομικότητα περίπου στο 50%, τα αποτελέσματα για την ΑΔΣ είναι στο υψηλότερο σημείο της περιοχής. Παρόλα αυτά υπάρχει μια αξιόλογη συσχέτιση γονιδίου και περιβάλλοντος, δηλαδή οι υψηλοί αναζητητές διέγερσης-συναισθημάτων επιλέγουν τους φίλους και τις ομάδες που ενισχύουν τις προτιμήσεις τους, και οι χαμηλοί αναζητητές αναζητούν πιο ήρεμους και πιο αξιόπιστους φίλους (Zuckerman & Kuhlman, 2000).

Αναζήτηση διέγερσης-συναισθημάτων, φύλο και ηλικία. Η ηλικία και το φύλο βρέθηκαν να είναι ισχυρές βιολογικές επιρροές της ΑΔΣ. Πιο συγκεκριμένα, η ένταση της αναζήτησης είναι υψηλότερη στους άνδρες και αυξάνεται μεταξύ των ηλικιών 9 και 14, με αιχμή τα 20 έτη (Zuckerman, 1983).

Στο συμπέρασμα ότι η ανάγκη για ΑΔΣ είναι εντονότερη στις μικρότερες ηλικίες, κατέληξαν και άλλες έρευνες (Ball, Farnill & Wangeman, 1984; Jack & Ronan, 1998), παρόλο που βρήκαν ότι τα άτομα που είχαν μεγαλύτερη εμπλοκή σε ριψοκίνδυνα αθλήματα δεν είχαν μικρή ηλικία.

Οι Braathen και Svebak (1992) βρήκαν διαφορές ανάμεσα στα δύο φύλα στην κλίμακα ΑΔΣ σε ταλαντούχους έφηβους αθλητές, με τα αγόρια να έχουν σημαντικά υψηλότερα σκορ από κορίτσια.

Οι Rowland, Franken και Harrison (1986) μελέτησαν τους συμμετέχοντες σε αθλήματα υψηλού ρίσκου και διαπίστωσαν ότι όσοι είχαν υψηλότερες τιμές στην κλίμακα ΑΔΣ έτειναν να συμμετάσχουν περισσότερο και αυτό ήταν σαφώς πιο έντονο στους άνδρες απ' ό τι στις γυναίκες. Επίσης, ότι οι γυναίκες που είχαν υψηλό σκορ δοκίμαζαν περισσότερες δραστηριότητες από τους άνδρες αλλά εγκατέλειπαν συντομότερα.

Αναζήτηση διέγερσης-συναίσθημάτων και ανάληψη ρίσκου

Οι ψυχολόγοι καθορίζουν την τάση για ανάληψη ρίσκου ως γνώρισμα της προσωπικότητας που ποικίλλει μεταξύ των ατόμων. Οι Keinan και συν. (1984) μίλησαν για την τάση επιλογής επικίνδυνων ενεργειών όπως επαγγέλματα υψηλού κινδύνου. Ο Robinson (1985) μίλησε για την τάση αναζήτησης στρεχογόνων καταστάσεων και συμμετοχή σε δραστηριότητες που συνεπάγονται καινοτομία και επαρκή κίνδυνο, φυσικό ή κοινωνικό, ώστε να δημιουργούν άγχος στους περισσότερους ανθρώπους. Ο Trimpor (1994) συνέθεσε τα παραπάνω και όρισε την ανάληψη ρίσκου ως «κάθε συνειδητή ή ασυνειδητή συμπεριφορά που περιέχει μια αντιληπτή αβεβαιότητα για την έκβασή της και πιθανότητες για οφέλη ή φυσικούς, οικονομικούς και ψυχοκοινωνικούς κινδύνους».

Η θεωρητική προσέγγιση της τάσης για ανάληψη ρίσκου βρέθηκε να σχετίζεται με την αρχή της ομοιοστασίας του ρίσκου και της αναζήτησης του ιδανικού επιπέδου διέγερσης. Στην ομοιοστασία του ρίσκου, η κεντρική ιδέα είναι ότι ο καθένας έχει ένα επίπεδο ρίσκου που θεωρεί αποδεκτό. Ένας μηχανισμός ανατροφοδότησης δημιουργείται όπου κάποιος βεβαιώνει ότι το επιθυμητό επίπεδο ρίσκου είναι ρεαλιστικό υπολογίζοντας όλους τους εσωτερικούς (π.χ. φυσική κατάσταση, ικανότητα) και εξωτερικούς παράγοντες (π.χ. καιρικές συνθήκες, ιδιαιτερότητα της δραστηριότητας) (Bouter, Knipschild, Feij & Volonics, 1988). Αποτίμηση ρίσκου είναι λοιπόν η υποκειμενική εκτίμηση του ατόμου για την συμπεριφορά του σε πιθανή συμμετοχή του σε άγνωστη δράση που εμπεριέχει ρίσκο (Llewellyn, 2003). Έτσι καθορίζεται το σημαντικό ρίσκο, το οποίο δεν αναλαμβάνεται εύκολα, και το αποδεκτό ρίσκο, τα όρια των οποίων είναι ασαφή και εντελώς υποκειμενικά (Celsi και συν., 1993).

Ο Llewellyn (2003) πρότεινε τρεις κατηγορίες προσέγγισης ρίσκου: *Αυτοί που αποφεύγουν το ρίσκο (risk avoiders)* όσοι δηλαδή αποφεύγουν κάθε είδους εμπλοκής σε περιβάλλον που θεωρούν ότι εμπεριέχει κίνδυνο. *Αυτοί που αντιμετωπίζουν το ρίσκο (risk reducers)* όσοι δηλαδή συμμετέχουν σε μια δραστηριότητα ξέροντας ότι υπάρχει υψηλό ρίσκο. Το ρίσκο σε αυτή την περίπτωση είναι επιθυμητό γιατί είναι ένα μέσο επίτευξης του σκοπού τους και καλούνται να το μειώσουν αυξάνοντας τις ικανότητές τους. Τέλος, οι

ερασιτές του ρίσκου (risk optimizers) που συμμετέχουν σε μια δραστηριότητα ακριβώς για το ρίσκο που εμπεριέχει. Οι αμοιβές της διέγερσης είναι το βασικό κίνητρο συμμετοχής και τους ωθούν να ξεπεράσουν τα προβλήματα ή τους κινδύνους που διατρέχουν.

Έχει προταθεί μεταξύ των άλλων (Ewert, 1994) ότι αυτό που παρακινεί τα άτομα να αναζητήσουν μια επικίνδυνη συμπεριφορά είναι η προδιάθεση της προσωπικότητας τους. Έτσι, η μελέτη της ανάληψης ρίσκου έχει ταυτιστεί σε μεγάλο βαθμό με την ΑΔΣ όπως εκφράζεται μέσα από τη θεωρία του Zuckerman (Llewellyn & Sanchez, 2008).

Αρχικά η ανάληψη ρίσκου ήταν μέρος του ορισμού της ΑΔΣ όπως εμφανιζόταν στην υποκλίμακα ΑΔΠ. Μετέπειτα έρευνες έδειξαν ότι και άλλα είδη ρίσκου εμπλεκόταν στο αρχικό γνώρισμα, όπως τα κοινωνικά, νομικά και οικονομικά. Αυτό οδήγησε σε μια ευρύτερη θεωρία της ανάληψης ρίσκου από την άποψη της σύγκρουσης μεταξύ των θετικών και αρνητικών επιρροών ή των προσδοκιών έκβασης σύμφωνα με τον Zuckerman (1994).

Ενώ υπάρχουν θετικές σχέσεις μεταξύ της συμμετοχής σε αθλήματα υψηλού ρίσκου και της ΑΔΣ, ο Zuckerman (1992) τονίζει ότι η ανάληψη ρίσκου δεν είναι ένα ουσιαστικό κίνητρο για την ΑΔΣ. Ο κίνδυνος δεν είναι η πρωταρχική πηγή της διέγερσης για όσους αναζητούν την διέγερση συναισθημάτων και δεν συμμετέχουν στις δραστηριότητες για τον σκοπό αυτό. Οι περισσότεροι προσπαθούν να ελαχιστοποιήσουν τους κινδύνους λαμβάνοντας προφυλάξεις και αυξάνοντας τις ικανότητές τους (Zuckerman, 1994).

Αυτό είχε καταδειχθεί και από τους Heyman και Rose (1980, in Zuckerman, 1994) οι οποίοι μελέτησαν την συμπεριφορά φοιτητών που ασχολούνται με τις καταδύσεις και βρήκαν ότι όσοι είχαν υψηλά σκορ στην κλίμακα της ΑΔΣ προτιμούσαν την οπτική εξερεύνηση στα ρηγά νερά. Κάτι τέτοιο στηρίζει την πρόταση ότι οι υψηλοί αναζητητές διέγερσης συναισθημάτων δεν διατρέχουν τους κινδύνους προς χάριν του κινδύνου, αλλά πρέπει να υπάρξει η δυνατότητα μιας νέας εμπειρίας για να δικαιολογήσουν τον κίνδυνο. Όσοι αναζητούν την διέγερση-συναισθημάτων στην συμπεριφορά τους, ιδιαίτερα οι πεπειραμένοι, μπορεί να εμπλακούν και σε δραστηριότητες που δεν είναι καθόλου ριψοκίνδυνες. Στις δραστηριότητες όμως που εμπεριέχουν ρίσκο βρίσκουν ότι αξίζει να εμπλακούν εξαιτίας των συναισθημάτων και της εμπειρίας που πιστεύουν ότι θα ζήσουν, ενώ όσοι έχουν χαμηλή ΑΔΣ είτε δεν αξιολογούν καθόλου την αίσθηση της εμπειρίας, είτε πιστεύουν ότι δεν αξίζει να αναλάβουν το ρίσκο.

Ο Zuckerman (1994) τελικά όρισε τη ανάληψη ρίσκου ως «την αξιολογημένη πιθανότητα μιας αρνητικής έκβασης ή συμπεριφοράς». Οι υψηλοί αναζητητές διέγερσης-

συναισθημάτων πιστεύουν ότι οι εμπειρίες και οι αισθήσεις που βιώνουν αξίζουν οποιουσδήποτε πιθανούς κινδύνους, ενώ οι χαμηλοί αναζητητές δεν εκτιμούν απαραίτητα ή δεν ανέχονται τις αισθήσεις που επιτυγχάνονται μέσω των επικίνδυνων δραστηριοτήτων. Περαιτέρω, οι χαμηλοί αναζητητές σπάνια θεωρούν ότι οι υψηλού κινδύνου δραστηριότητες αξίζουν τους αντιληπτούς κινδύνους.

Εντούτοις, η ΑΔΣ είναι ισχυρή στην πρόβλεψη των ατομικών διαφορών στη ανάληψη κινδύνων. Ο Zuckerman (1979) παρουσίασε ένα μοντέλο σκιαγραφώντας την αλληλεπίδραση μεταξύ ΑΔΣ και άγχους καθώς και της γνωστικής αξιολόγησης του κινδύνου στον καθορισμό της συμμετοχής ή της αποχώρησης από μια επικίνδυνη κατάσταση. Έτσι, μια νέα κατάσταση αρχικά αποσπά το θετικό ενδιαφέρον και την διέγερση-συναισθημάτων μέχρι όμως ένα μέγιστο βαθμό οπότε και η επίδρασή της είναι απρόβλεπτη, ανάλογα με το βαθμό κινδύνου που εμπεριέχει. Ενώ η κατάσταση άγχους ποικίλλει ανάλογα με την εκτιμώμενη απειλή ή τον κίνδυνο, η ΑΔΣ αυξάνεται καθώς αυξάνεται ο κίνδυνος, αλλά πέρα από κάποιο ιδανικό επίπεδο διέγερσης μειώνεται καθώς μεγαλώνει ο κίνδυνος. Οι τελευταίες δύο λειτουργίες είναι διαφορετικές για τους υψηλούς και χαμηλούς αναζητητές διέγερσης-συναισθημάτων. Τα άτομα που έχουν υψηλή ΑΔΣ έχουν χαμηλότερο βαθμό άγχους με αποτέλεσμα να αυξάνεται και ο βαθμός προτίμησης στις νέες εμπειρίες και στις δραστηριότητες που εμπεριέχουν ρίσκο.

Συμπερασματικά, εσωτερικοί (ΑΔΣ, ψυχοσύνθεση, κ.α.) και εξωτερικοί παράγοντες (κοινωνικές συνθήκες) διαμορφώνουν την *ρισκοκίνδυνη συμπεριφορά*. Με τον όρο αυτό χαρακτηρίζεται η εθελούσια εμπλοκή σε καταστάσεις που έχουν ή δείχνουν να έχουν ένα βαθμό ρίσκου (risk taking behavior). Τα άτομα που αναλαμβάνουν υψηλό ρίσκο έχουν συνδεθεί με μια σειρά από δραστηριότητες τέτοιου τύπου όπως ναρκωτικά, επιθετική οδική συμπεριφορά, υπερβολική χρήση αλκοόλ, κάπνισμα, αξιόποινες και τολμηρές οικονομικές, επιχειρηματικές δραστηριότητες, και ψυχαγωγικές δραστηριότητες (Yates & Stone, 1992).

Αναζήτηση διέγερσης-συναισθημάτων και ακραία αθλήματα

Ένας μεγάλος αριθμός ερευνών έχει εξετάσει την σχέση της ΑΔΣ με την συμμετοχή στα αθλήματα υψηλού ρίσκου (Breivik, 1996; Levenson, 1990; Robinson, 1985; Rossi & Cereatti, 1993; Slinger & Rudestam 1997; Straub, 1982; Yates & Stone, 1992; Zuckerman, 1994). Στις περισσότερες από αυτές τις έρευνες διαπιστώθηκε ότι τα άτομα που συμμετείχαν σε αθλήματα ή δραστηριότητες υψηλού ρίσκου είχαν υψηλότερες

επιδόσεις στην κλίμακα ΑΔΣ από ότι τα άτομα που συμμετείχαν σε δραστηριότητες μέτριου ή χαμηλού ρίσκου ή άτομα που δεν ήταν αθλητές.

Ο Connolly (1981) συνέκρινε αθλητές και εκπαιδευτές του σκι με μία ομάδα ελέγχου και βρήκε ότι οι σκιέρ σημείωσαν υψηλότερα σκορ από την ομάδα ελέγχου στην κλίμακα ΑΔΣ και σε όλες τις υποκλίμακές της. Από την άλλη μεριά, οι εκπαιδευτές είχαν υψηλότερα σκορ από τους υπόλοιπους σκιέρ στις υποκλίμακες ΑΔΠ και ΑΕ και σε ολόκληρη την κλίμακα. Αξιοσημείωτο είναι ότι από τους σκιέρ όσοι ανέφεραν προηγούμενους τραυματισμούς είχαν σημαντικά υψηλότερα σκορ στην κλίμακα ΑΔΣ και ιδιαίτερα στις υποκλίμακες ΑΔΠ και μΑ από τους συναθλητές τους που δεν είχαν τραυματιστεί στο παρελθόν.

Η Goma-i-Freixanet (1991b) μελέτησε την σχέση ανάμεσα σε διάφορα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας σε αθλητές υψηλού ρίσκου και μη-αθλητές. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι υπήρχαν σημαντικές διαφορές στην κλίμακα ΑΔΣ και ιδιαίτερα στις υποκλίμακες ΑΔΠ και ΑΕ ανάμεσα στους συμμετέχοντες, επιβεβαιώνοντας για ακόμα μία φορά ότι η ΑΔΣ σχετίζεται άμεσα με την συμμετοχή στις δραστηριότητες υψηλού ρίσκου.

Οι Canton και Mayor (1994) συνέκριναν τα αποτελέσματα στην κλίμακα ΑΔΣ ανάμεσα σε αθλητές τένις, καράτε και αλεξιπτωτου θαλάσσης. Οι αθλητές του τένις και του καράτε σημείωσαν παρόμοια σκορ που όμως ήταν αρκετά χαμηλότερα σε σχέση με αυτά των αθλητών του αλεξιπτωτου θαλάσσης στις υποκλίμακες μΑ, ΑΔΠ, ΑΕ και στην συνολική κλίμακα ΑΔΣ. Στην υποκλίμακα BS δεν υπήρξε σημαντική διαφορά ανάμεσα στις τρεις ομάδες.

Η Goma-i-Freixanet (2001) συνέκρινε τις επιδόσεις στην κλίμακα ΑΔΣ ανάμεσα σε 52 αθλήτριες ακραίων αθλημάτων, 74 γυναίκες που εργαζόταν σε επαγγέλματα υψηλού ρίσκου, 43 κρατούμενες σε φυλακές και 58 γυναίκες που δεν εμπλεκόταν σε δραστηριότητες υψηλού ρίσκου (ομάδα ελέγχου). Τα αποτελέσματα έδειξαν διαφορές ανάμεσα στις αθλήτριες και στην ομάδα ελέγχου σε όλη την κλίμακα ΑΔΣ εκτός από την υποκλίμακα ΑΑ καθώς και στις αθλήτριες και στην ομάδα των εργαζομένων σε επικίνδυνα επαγγέλματα στην υποκλίμακα ΑΕ και σε όλη την ΑΔΣ. Σημαντικές διαφορές δεν υπήρξαν ανάμεσα στις αθλήτριες και στις κρατούμενες κάτι που δεν μας κάνει ιδιαίτερη εντύπωση αφού και οι δύο ομάδες εμπλέκονται με δραστηριότητες που περιέχουν ρίσκο.

Οι Kajtna και συν., (2004) συνέκριναν αθλητές ακραίων αθλημάτων, αθλητές αθλημάτων χωρίς μεγάλο ρίσκο και μη-αθλητές, χρησιμοποιώντας την κλίμακα ΑΔΣ

έκδοση IV του Zuckerman. Διαπίστωσαν ότι οι πρώτοι είχαν υψηλότερες επιδόσεις στην κλίμακα σε σχέση με τους υπόλοιπους, ενώ οι αθλητές αθλημάτων χωρίς ρίσκο πέτυχαν υψηλότερα σκορ από τους μη-αθλητές. Ακόμα διαπιστώθηκε ότι οι αθλητές υψηλού ρίσκου είχαν μεγαλύτερη τάση για εμπλοκή σε ρίσκο από τους υπόλοιπους και ότι ο παράγοντας «μη-Αναστολή» ήταν καθοριστικός για την επιλογή της δραστηριότητας.

Αναζήτηση διέγερσης-συναίσθημάτων και εμπειρία. Σύμφωνα με τους Celsi και συν. (1993) η σημασία της εμπειρίας σχετίζεται με την ανάγκη για αποτελεσματικότητα και τη δημιουργία νέας ταυτότητας. Η αποτελεσματικότητα καθορίζεται από την ανάπτυξη των απαραίτητων τεχνικών δεξιοτήτων και των προϋποθέσεων του κάθε αθλήματος. Η ευκαιρία δημιουργίας νέας ταυτότητας εξαρτάται από την ικανοποιητική δέσμευση για ένα νέο σύνολο στόχων ζωής. Η ενασχόληση με τον αθλητισμό είναι μια μορφή τέτοιας υποχρέωσης. Η εμπειρία παίζει σημαντικό ρόλο στην πραγματοποίηση αθλημάτων που εμπεριέχουν ρίσκο. Η συμμετοχή σε τέτοια αθλήματα και η εμπειρία είναι μια προοδευτική διαδικασία με διαδοχικά στάδια και οδηγεί στην επιθυμία για μεγαλύτερες προκλήσεις. Κατά συνέπεια, η εμπειρία σχετίζεται θετικά με τη συχνότητα της δέσμευσης. Εντούτοις όμως, η εμπειρία σε ένα συγκεκριμένο άθλημα δεν μεταβιβάζεται και σε άλλα, οπότε κάποιος που επιθυμεί να συμμετάσχει και σε άλλα αθλήματα που εμπεριέχουν ρίσκο θα πρέπει να ξεκινήσει από την αρχή (Shoham, et al, 2000).

Μια σειρά ερευνών συνέκρινε αθλητές διαφορετικών επιπέδων εμπειρίας που δραστηριοποιούνται σε αθλήματα υψηλού ρίσκου. Σε πολλές από αυτές διαπιστώθηκε ότι οι έμπειροι είχαν υψηλότερες επιδόσεις στην κλίμακα ΑΔΣ και τις υποκλίμακες σε σχέση με τους άπειρους και αυτοί με τη σειρά τους μεγαλύτερες επιδόσεις σε σχέση με τους αθλητές αθλημάτων χαμηλού ρίσκου (Breivik, Rothb & Jorgensena, 1998; Canton & Mayor, 1994; Jack & Ronan, 1998).

Οι Rossi και Cereatti (1993) μελέτησαν την σχέση της ΑΔΣ και της εμπειρίας σε αθλήματα υψηλού ρίσκου. Βρήκαν ότι οι αθλητές υψηλού επιπέδου (αλπινιστές, ορειβάτες, σπηλαιολόγοι και ski jumpers) σημείωσαν υψηλότερα σκορ στην κλίμακα ΑΔΣ και σε όλες τις υποκλίμακες εκτός από την ΑΑ, σε σχέση με την ομάδα με μικρότερη εμπειρία και την ομάδα των μη-αθλητών. Βρέθηκαν όμως σημαντικές διαφορές στα σκορ της κλίμακας ΑΔΣ (κυρίως στις υποκλίμακες ΑΔΣ και ΑΕ) ανάλογα με το άθλημα.

Οι Breivik και συν. (1998) μελέτησαν έμπειρους και αρχάριους αθλητές ελεύθερης πτώσης από αεροπλάνο, χρησιμοποιώντας την κλίμακα ΑΔΣ του Zuckerman. Και οι δύο ομάδες κατέγραψαν υψηλές επιδόσεις στην γενική κλίμακα, χωρίς όμως να υπάρχουν

σημαντικές διαφορές ανάμεσα στους έμπειρους και στους αρχάριους, τόσο στην γενική κλίμακα, όσο και στις υποκλίμακες ΑΔΠ, μΑ και ΑΑ. Αντίθετα, διαπιστώθηκε ότι η Αναζήτηση νέων Εμπειριών ήταν καθοριστικό κίνητρο που διέκρινε τους έμπειρους αλεξιπτωτιστές από τους αρχάριους.

Ο Μπελογιάννης (2009) μελέτησε Έλληνες ορειβάτες διαφορετικού επιπέδου εμπειρίας και βρήκε ότι η ανάγκη αναζήτησης διέγερσης συναισθημάτων είναι βασικός παράγοντας έως το πρώτο επίπεδο εμπειρίας ενώ από εκεί και μετά φαίνεται ότι δεν διαδραματίζει ιδιαίτερο ρόλο.

Σύνοψη

Οι βασικότεροι παράγοντες που επηρεάζουν την συμμετοχή κάποιου σε δραστηριότητες υψηλού ρίσκου κατατάσσονται σε κοινωνικούς, βιολογικούς και ψυχολογικούς. Η Αναζήτηση Διέγερσης-Συναισθημάτων είναι ένα χαρακτηριστικό γνώρισμα της προσωπικότητας και εκφράζει την ανάγκη για νέα, ποικίλα, σύνθετα και έντονα συναισθήματα και την τάση για ανάληψη ρίσκου. Είναι μια προδιάθεση που μπορεί να εκφραστεί με ποικίλους τρόπους ανάλογα και με τις άλλες πτυχές της προσωπικότητας του ατόμου, την επιρροή του περιβάλλοντος και διάφορους βιολογικούς παράγοντες. Τα άτομα συμμετέχουν σε αθλήματα και δραστηριότητες υψηλού ρίσκου παρόλο που υπάρχει ισχυρός κίνδυνος για τραυματισμό ή ακόμα και θάνατο και έχει διαπιστωθεί ότι η μεγαλύτερη ένταση της Αναζήτησης Διέγερσης-Συναισθημάτων σχετίζεται θετικά με την τάση για συμμετοχή στις δραστηριότητες αυτές.

III. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Δείγμα

Το ερωτηματολόγιο εστάλη ταχυδρομικά και μοιράστηκε στα μέλη των συλλόγων ενώ σε κάποιες περιπτώσεις χρησιμοποιήθηκε και η ηλεκτρονική αποστολή με χρήση ανοικτής ηλεκτρονικής διεύθυνσης ώστε να εξασφαλιστεί η ανωνυμία των συμμετεχόντων. Ο αριθμός των ερωτηματολογίων που διατέθηκαν ταχυδρομικά στους σπηλαιολογικούς συλλόγους ήταν 180 από τα οποία επεστράφησαν τα 110. Από αυτά τα 107 ήταν ικανά για ανάλυση δηλαδή ποσοστό 97.2% ενώ τα υπόλοιπα είχαν ελλιπή δημογραφικά στοιχεία ή δεν είχαν συμπληρωθεί σωστά. Επίσης, επεστράφησαν 48 ερωτηματολόγια μέσω της ανοικτής ηλεκτρονικής διεύθυνσης, από τα οποία τα 44 (91.6%) κρίθηκαν ικανά για ανάλυση. Δυστυχώς, ο αριθμός των ηλεκτρονικών αποστολών δεν μπορεί να υπολογισθεί με ακρίβεια.

Έτσι, το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 151 ενήλικες Έλληνες σπηλαιολόγοι και των δύο φύλων, τριών επιπέδων εμπειρίας (αρχικού, μεσαίου και υψηλού επιπέδου). Όλοι οι συμμετέχοντες στην έρευνα ήταν μέλη ελληνικών σπηλαιολογικών συλλόγων. Για τον διαχωρισμό των σπηλαιολόγων σε επίπεδα εμπειρίας βασικά κριτήρια ήταν η παρακολούθηση των σπηλαιολογικών σεμιναρίων που διοργανώνονται από τους συλλόγους, ο χρόνος και η συστηματικότητα ενασχόλησης τους με τη σπηλαιολογία καθώς και η εμπειρία τους σε συγκεκριμένους τομείς όπως η σπηλαιοκατάδυση, η κάθετη σπηλαιολογία, κλπ. Στην υποομάδα *αρχικού επιπέδου εμπειρίας* συμπεριλήφθηκαν όσοι σπηλαιολόγοι έχουν παρακολουθήσει τα σεμινάρια σπηλαιολογίας αλλά μετά το πέρας τους, είτε σταμάτησαν να ασχολούνται με την σπηλαιολογία, είτε ασχολήθηκαν περιστασιακά και για μικρό χρονικό διάστημα. Επίσης, στην συγκεκριμένη υποομάδα συμπεριληφθήκαν όσοι σπηλαιολόγοι ανήκουν πολλά χρόνια σε κάποιο σύλλογο αλλά δεν ασχολούνται συστηματικά με την σπηλαιολογία και δεν δηλώνουν μεγάλη εμπειρία στο πεδίο. Συμπερασματικά, στην συγκεκριμένη υποομάδα κατατάχθηκαν οι σπηλαιολόγοι που παρέμειναν σε χαμηλό επίπεδο εμπειρίας είτε από επιλογή, είτε λόγω ηλικίας, είτε για άλλους προσωπικούς λόγους και έχουν σταματήσει την δράση τους ή ασχολούνται με δραστηριότητες χαμηλών απαιτήσεων. Στην δεύτερη υποομάδα, *μεσαίου επιπέδου*

εμπειρίας συμπεριλήφθηκαν οι σπηλαιολόγοι που έχουν ολοκληρώσει σχετικά πρόσφατα (μέχρι και 3 έτη) τα σεμινάρια εκπαίδευσης και συμμετέχουν ενεργά και συστηματικά σε σπηλαιολογικές δραστηριότητες. Τέλος, στην υποομάδα *υψηλού επιπέδου εμπειρίας* συμπεριλήφθηκαν όσοι ασχολούνται συστηματικά και άνω των 3 ετών με την σπηλαιολογία. Στην ίδια υποομάδα συμπεριλήφθηκαν επίσης και άτομα με συστηματική ενασχόληση και εμπειρία στην κάθετη σπηλαιολογία καθώς και όλοι όσοι ασχολούνται με την σπηλαιοκατάδυση.

Ο διαχωρισμός των υποομάδων του δείγματος στηρίχτηκε στην παραδοχή ότι τα σεμινάρια σπηλαιολογίας είναι το πρώτο σημείο επαφής κάποιου με τη δραστηριότητα, όπου αποκτά τις βασικές γνώσεις και μετά το πέρας τους, προσωπικά χαρακτηριστικά και φυσικές ικανότητες μπορούν να τον οδηγήσουν μέχρι το υψηλό επίπεδο εμπειρίας. Στην ομάδα του αρχικού επιπέδου εμπειρίας κατατάχθηκαν 34 σπηλαιολόγοι, στην ομάδα του μεσαίου επιπέδου 71 και στην ομάδα του υψηλού επιπέδου εμπειρίας 46 σπηλαιολόγοι (Πίνακας 1). Συγκεκριμένες ερωτήσεις που ενσωματώθηκαν στο ερωτηματολόγιο βοήθησαν στον διαχωρισμό των σπηλαιολόγων στα τρία επίπεδα εμπειρίας. Για παράδειγμα, στην ερώτηση «Πόσα μέτρα είναι το βαθύτερο βάραθρο που έχετε κατέβει;» οι απαντήσεις της ομάδας του αρχικού και μεσαίου επιπέδου έφτασαν έως 300μ και 460μ. βάθος, αντίστοιχα, ενώ του υψηλού επιπέδου έως 1.208μ. Αντίστοιχα, στην ερώτηση «Έχετε ασχοληθεί με την σπηλαιοκατάδυση;» και οι 11 σπηλαιολόγοι που απάντησαν θετικά, ανήκουν στην ομάδα υψηλής εμπειρίας, ενώ στην ερώτηση «Έχετε ποτέ ηγηθεί αποστολής σε βάραθρο/σπήλαιο (οργάνωση αποστολής, αρμάτωμα κλπ);» απάντησαν θετικά το 63% της ομάδας υψηλής εμπειρίας και μόλις το 8% της ομάδας μεσαίου και το 3% της ομάδας του αρχικού επιπέδου.

Πίνακας 1. Κατανομή των συμμετεχόντων σε επίπεδα εμπειρίας.

Επίπεδο εμπειρίας	Άτομα	Ποσοστά
Αρχικό	34	22.5%
Μεσαίο	71	47.0%
Υψηλό	46	30.5%
Σύνολο	151	100.0%

Το ποσοστό των γυναικών που πήραν μέρος στην έρευνα ήταν 68 δηλαδή το 45% του δείγματος των σπηλαιολόγων. Από αυτές, 21 κατατάχθηκαν στην ομάδα του αρχικού

επιπέδου εμπειρίας, 35 στην ομάδα του μεσαίου επιπέδου και 12 στην ομάδα του υψηλού επιπέδου εμπειρίας (Πίνακας 2).

Πίνακας 2. Κατανομή των φύλων στο δείγμα της έρευνας.

Φύλο	Επίπεδα εμπειρίας			
	Αρχικό	Μεσαίο	Υψηλό	
Άντρες	83 (55.0%)	13 (38.2%)	36 (50.7%)	34 (73.9%)
Γυναίκες	68 (45.0%)	21 (61.8%)	35 (49.3%)	12 (26.1%)
Σύνολο	151(100.0%)	34 (100.0%)	71 (100.0%)	46(100.0%)

Το δείγμα των σπηλαιολόγων χωρίστηκε σε τρεις ηλικιακές ομάδες (έως 29 ετών, 30-40 ετών και άνω των 40 ετών). Κάτι τέτοιο κρίθηκε σκόπιμο λόγω της μεγάλης διακύμανσης στην ηλικία των συμμετεχόντων (18-66 ετών) αλλά και από την σχετική βιβλιογραφία (Zuckerman και συν., 1978).

Έτσι, στην ηλικιακή ομάδα των «<29 ετών» συμπεριλήφθηκαν 49 σπηλαιολόγοι και από αυτούς 8 (16.3%) κατατάχθηκαν στο αρχικό επίπεδο εμπειρίας, 33 (67.3%) στο μεσαίο και 8 (16.3%) στο υψηλό επίπεδο. Στην ηλικιακή ομάδα των «30-40 ετών» συμπεριλήφθηκαν 68 σπηλαιολόγοι και από αυτούς 16 (23.5%) κατατάχθηκαν στο αρχικό επίπεδο εμπειρίας, 32 (47.1%) στο μεσαίο και 20 (29.4%) στο υψηλό. Τέλος, στην ηλικιακή ομάδα των «>40 ετών» συμπεριλήφθηκαν 34 σπηλαιολόγοι και από αυτούς 10 (29.4%) κατατάχθηκαν στο αρχικό επίπεδο εμπειρίας, 6 (17.6%) στο μεσαίο και 18 (52.9%) στο υψηλό (Πίνακας 3).

Η πιο δραστήρια ηλικιακή ομάδα φαίνεται να είναι η υποομάδα των «30-40 ετών». Το συμπέρασμα αυτό προκύπτει τόσο από την συχνότητα συμμετοχής των ατόμων στις σπηλαιολογικές δραστηριότητες όσο και από την κατάταξη τους στο υψηλό επίπεδο εμπειρίας. Πιο συγκεκριμένα, 35 άτομα της ηλικιακής υποομάδας «30-40 ετών» δηλαδή το 23.1% του συνόλου των σπηλαιολόγων απάντησαν ότι συμμετέχουν συχνά ή συστηματικά στις σπηλαιολογικές δραστηριότητες. Αντίστοιχα, στην υποομάδα των «<29 ετών» 33 (21.9%) σπηλαιολόγοι είχαν την ίδια συχνότητα συμμετοχής ενώ στην υποομάδα των «>40 ετών» 22 (14.5%) σπηλαιολόγοι (Πίνακας 4).

Πίνακας 3. Κατανομή των συμμετεχόντων ανά εμπειρία, φύλο και ηλικία.

Ηλικία		Επίπεδο εμπειρίας			Σύνολο
		Αρχικό	Μεσαίο	Υψηλό	
<29 έτη	Άντρες (%)	3 (6.1)	15 (30.6)	6 (12.2)	24 (49.0)
	Γυναίκες (%)	5 (10.2)	18 (36.7)	2 (4.1)	25 (51.0)
	Σύνολο (%)	8 (16.3)	33 (67.3)	8 (16.3)	49 (100.0)
30-40 έτη	Άντρες (%)	5 (7.4)	16 (23.5)	14 (20.6)	35 (51.5)
	Γυναίκες (%)	11 (16.2)	16 (23.5)	6 (8.8)	33 (48.5)
	Σύνολο (%)	16 (23.5)	32 (47.1)	20 (29.4)	68 (100.0)
>40 έτη	Άντρες (%)	5 (14.7)	5 (14.7)	14 (41.2)	24 (70.6)
	Γυναίκες (%)	5 (14.7)	1 (2.9)	4 (11.8)	10 (29.4)
	Σύνολο (%)	10 (29.4)	6 (17.6)	18 (52.9)	34 (100.0)

Πίνακας 4. Συσχέτιση συχνότητα συμμετοχής στις σπηλαιολογικές δραστηριότητες και ηλικιακής ομάδας.

Ηλικία	Συχνότητα συμμετοχής			
	Ευκαιριακά	Κάποιες φορές	Συχνά	Συστηματικά
<29 έτη	9 (6.0%)	7 (4.6%)	22 (14.6%)	11 (7.3%)
30-40 έτη	15 (9.9%)	18 (11.9%)	28 (18.5%)	7 (4.6%)
>40 έτη	7 (4.6%)	5 (3.3%)	12 (7.9%)	10 (6.6%)

Από την άλλη μεριά, 20 σπηλαιολόγοι της ηλικιακής υποομάδας των «30-40 ετών» δηλαδή το 13.2% του συνόλου ανήκουν στο υψηλό επίπεδο εμπειρίας ενώ τα αντίστοιχα

ποσοστά για τις υπόλοιπες ηλικιακές ομάδες είναι 5.3% για την υποομάδα «<29 ετών» και 11.9% για την υποομάδα «>40 ετών» (Πίνακας 5).

Πίνακας 5. Συσχέτιση επιπέδου εμπειρίας και ηλικιακής ομάδας.

Ηλικία	Επίπεδο εμπειρίας		
	Αρχικό	Μεσαίο	Υψηλό
<29 έτη	8 (5.3%)	33 (21.9%)	8 (5.3%)
30-40 έτη	16 (10.6%)	32 (21.2%)	20 (13.2%)
>40 έτη	10 (6.6%)	6 (4.0%)	18 (11.9%)

Περιγραφή των οργάνων

Για τη διερεύνηση της προδιάθεσης ανάληψης ρίσκου χρησιμοποιήθηκε η κλίμακα Αναζήτηση Διέγερσης-Συναισθημάτων (κλίμακα ΑΔΣ) του Zuckerman (1994) όπως τροποποιήθηκε και μεταφράστηκε στην ελληνική γλώσσα (Μπελογιάννης, 2009) (βλ. Παράρτημα). Η συγκεκριμένη κλίμακα διερευνά τέσσερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της προσωπικότητας, η ένταση των οποίων αποτελεί την συνολική κλίμακα. Πιο συγκεκριμένα, η *Αναζήτηση Διέγερσης και Περιπέτειας* (ΑΔΠ-TAS) εκφράζει την επιθυμία κάποιου να δράσει σε ριψοκίνδυνα, διεγερτικά και περιπετειώδη αθλήματα και δραστηριότητες, η *Αναζήτηση νέων Εμπειριών* (ΑΕ-ES) εκφράζει την επιδίωξη απόλαυσης νέων συγκινήσεων από δραστηριότητες όπως η μουσική, η τέχνη, τα ταξίδια και τα ψυχοτρόπα ναρκωτικά, η *μη-Αναστολή* (μΑ-Dis) περιγράφει την αυθόρμητη εξωστρεφή συμπεριφορά, και η *Αποφυγή της Ανίας* (ΑΑ-BS) αντικατοπτρίζει την αντιπάθεια στις επαναλαμβανόμενες εμπειρίες (Μπελογιάννης και συν., 2007). Κάθε υποκλίμακα του ερωτηματολογίου αποτελείται από δέκα (10) θέματα που διατυπώνονται από διπλές διχοτόμες διατυπώσεις με δυνατότητα επιλογής της μίας εκ των δύο (forced choice) (Πίνακας 6).

Στη γενική κλίμακα υπάρχει κωδικοποίηση των διπλών απαντήσεων για κάθε υποκλίμακα ξεχωριστά ώστε να παραχθεί το συνολικό άθροισμα που καθορίζει και το συνολικό επίπεδο αναζήτησης του κάθε συμμετέχοντα για κάθε χαρακτηριστικό γνώρισμα της προσωπικότητας. Το άθροισμα των τεσσάρων επί μέρους υποκλιμάκων διαμορφώνει τη συνολική επίδοση κάθε ατόμου στην κλίμακα και κατ' επέκταση την ένταση της Αναζήτησης Διέγερσης-Συναισθημάτων.

Πίνακας 6. Παράδειγμα διχοτόμου διατυπώσεως της κλίμακας ΑΔΣ.

1	Μου αρέσει να βλέπω κάποιες ταινίες για δεύτερη ή ακόμα και τρίτη φορά	A
	Δεν αντέχω να δω μια ταινία που την έχω ξαναδεί	B

Διαδικασία μέτρησης

Αρχικά ενημερώθηκαν οι σπηλαιολόγοι, κυρίως μελών των διοικητικών συμβουλίων των σπηλαιολογικών συλλόγων της χώρας, για τους σκοπούς της έρευνας και δόθηκαν οδηγίες και διευκρινήσεις σχετικά με τη συμπλήρωση των ερωτηματολογίων. Κατόπιν, το ερωτηματολόγιο εστάλη ταχυδρομικά και μοιράστηκε στα μέλη των συλλόγων κατά την διάρκεια των εβδομαδιαίων συναντήσεων τους. Η διαδικασία συλλογής των ερωτηματολογίων κράτησε περίπου δύο μήνες και έπειτα τα ερωτηματολόγια συγκεντρώθηκαν και επιστράφηκαν ταχυδρομικά. Σε κάποιες περιπτώσεις χρησιμοποιήθηκε και ηλεκτρονική αποστολή του ερωτηματολογίου με χρήση ανοικτής ηλεκτρονικής διεύθυνσης ώστε να εξασφαλιστεί η ανωνυμία των συμμετεχόντων. Η ηλεκτρονική αποστολή κρίθηκε αναγκαία διότι πολλά μέλη των συλλόγων δεν παρακολουθούν συστηματικά τις δραστηριότητες των συλλόγων τους και δεν παρευρίσκονται στις εβδομαδιαίες συναντήσεις.

Σχεδιασμός της έρευνας

Η στατιστική επεξεργασία των δεδομένων έγινε με το στατιστικό πακέτο SPSS. Για την διερεύνηση των υποθέσεων από 1 έως 5 και 11 έως 15 έγινε χρήση της στατιστικής μεθόδου Ανάλυση Διακύμανσης ως προς ένα ανεξάρτητο παράγοντα (One-way ANOVA), ενώ για τις υποθέσεις από 6 έως 10 έγινε χρήση της στατιστικής μεθόδου T-test για ανεξάρτητα δείγματα. Ως ανεξάρτητες μεταβλητές στην συγκεκριμένη έρευνα ορίστηκαν το φύλο (άνδρες-γυναίκες), η ηλικία (3 υποομάδες) και το επίπεδο εμπειρίας (3 υποομάδες), ενώ ως εξαρτημένες μεταβλητές ορίστηκαν οι επί μέρους επιδόσεις στις τέσσερις υποκλίμακες α) ΑΔΠ, β) ΑΕ, γ) μΑ, δ) ΑΑ) και ε) η συνολική επίδοση των σπηλαιολόγων στην κλίμακα ΑΔΣ.

IV. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Διαφορές στην κλίμακα της αναζήτησης διέγερσης-συναισθημάτων μεταξύ σπηλαιολόγων διαφορετικού επιπέδου εμπειρίας

Από την ανάλυση διακύμανσης ως προς έναν ανεξάρτητο παράγοντα (One-way ANOVA) για την διερεύνηση διαφορών μεταξύ σπηλαιολόγων διαφορετικού επιπέδου εμπειρίας διαπιστώθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των τριών υποομάδων εμπειρίας ως προς την επίδοσή τους στην υποκλίμακα «Αναζήτηση Διέγερσης-Περιπέτειας-ΑΔΠ» ($F_{(2,148)}= 8.078, p<.001$) και στη συνολική κλίμακα «Αναζήτηση Διέγερσης-Συναισθημάτων-ΑΔΣ» ($F_{(2,148)}= 5.468, p<.01$). Στις υποκλίμακες «Αναζήτηση νέων Εμπειριών-ΑΕ» ($F_{(2,148)}= 1.646, p= n.s$), «μη Αναστολή-μΑ» ($F_{(2,148)}= 1.567, p= n.s$) και «Αποφυγή της Ανίας-ΑΑ» ($F_{(2,148)}= 2.078, p= n.s$) δεν διαπιστώθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές (Πίνακας 7).

Πίνακας 7. Ανάλυση διακύμανσης μεταξύ των επιπέδων εμπειρίας του δείγματος των σπηλαιολόγων.

	N	Επίπεδα εμπειρίας	M	SD	F	Sig.
Αναζήτηση Διέγερσης Περιπέτειας-ΑΔΠ	34	αρχικό	6.64	2.29	8.078	p<.001
	71	μεσαίο	8.23	1.68		
	34	υψηλό	7.80	1.90		
Αναζήτηση νέων Εμπειριών-ΑΕ	34	αρχικό	6.76	2.20	1.646	n.s*
	71	μεσαίο	7.49	1.64		
	34	υψηλό	7.28	2.10		
Μη Αναστολή-μΑ	34	αρχικό	4.55	2.38	1.567	n.s
	71	μεσαίο	5.30	1.74		
	34	υψηλό	5.06	2.16		
Αποφυγή της Ανίας-ΑΑ	34	αρχικό	2.97	2.09	2.078	n.s
	71	μεσαίο	3.61	1.87		
	34	υψηλό	3.78	1.57		
Συνολική κλίμακα ΑΔΣ	34	αρχικό	20.94	6.75	5.468	p<.01
	71	μεσαίο	24.66	4.95		
	34	υψηλό	23.93	5.13		

Το επίπεδο σημαντικότητας ορίστηκε σε $p<.05$

*n.s= not significant

Για τον εντοπισμό των στατιστικά σημαντικών διαφορών μεταξύ των τριών υποομάδων εμπειρίας εφαρμόστηκε το τεστ πολλαπλών συγκρίσεων Scheffe και διαπιστώθηκε ότι στην υποκλίμακα ΑΔΠ υπήρχαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ και των τριών υποομάδων. Πιο συγκεκριμένα, η υποομάδα του μεσαίου επιπέδου εμπειρίας σημείωσε υψηλότερες επιδόσεις ($M= 8.23$) σε σχέση με την υποομάδα του αρχικού και του υψηλού επιπέδου ($M= 6.64$ και $M= 7.80$, αντίστοιχα). Στη γενική κλίμακα ΑΔΣ υπήρχαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μόνο μεταξύ της υποομάδας του αρχικού ($M= 20.94$) και του μεσαίου επιπέδου εμπειρίας ($M= 24.66$) (Πίνακας 8).

Πίνακας 8. Τεστ post hoc Scheffe μεταξύ των τριών επιπέδων εμπειρίας στην επίδοσή τους στην κλίμακα ΑΔΣ και τις υποκλίμακές της.

Μεταβλητή	Επίπεδα εμπειρίας		M	Sig.
Αναζήτηση Διέγερσης Περιπέτειας-ΑΔΠ	αρχικό	μεσαίο	1.592	p<.001
		υψηλό	1.157	p<.05
	μεσαίο	αρχικό	1.592	p<.001
		υψηλό	0.435	
	υψηλό	αρχικό	1.157	p<.05
		μεσαίο	0.435	
Αναζήτηση νέων Εμπειριών-ΑΕ	αρχικό	μεσαίο	0.728	
		υψηλό	0.517	
	μεσαίο	αρχικό	0.728	
		υψηλό	0.210	
	υψηλό	αρχικό	0.517	
		μεσαίο	0.210	
Μη Αναστολή-μα	αρχικό	μεσαίο	0.751	
		υψηλό	0.506	
	μεσαίο	αρχικό	0.751	
		υψηλό	0.244	
	υψηλό	αρχικό	0.506	
		μεσαίο	0.244	
Αποφυγή της Ανίας-ΑΑ	αρχικό	μεσαίο	0.649	
		υψηλό	0.812	
	μεσαίο	αρχικό	0.649	
		υψηλό	0.162	
	υψηλό	αρχικό	0.812	
		μεσαίο	0.162	
Συνολική κλίμακα ΑΔΣ	αρχικό	μεσαίο	3.720	p<.01
		υψηλό	2.993	
	μεσαίο	αρχικό	3.720	p<.01
		υψηλό	0.727	
	υψηλό	αρχικό	2.993	
		μεσαίο	0.727	

Το επίπεδο σημαντικότητας ορίστηκε σε $p<.05$

Διαφορές στην κλίμακα αναζήτηση διέγερσης-συναισθημάτων μεταξύ σπηλαιολόγων διαφορετικού φύλου

Για να διαπιστώσουμε αν υπήρχαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των μέσων όρων των δύο φύλων ως προς την επίδοσή τους στην κλίμακα ΑΔΣ και στις υποκλίμακες της χρησιμοποιήθηκε t-test για ανεξάρτητα δείγματα. Από τα αποτελέσματα διαπιστώθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των δύο φύλων στην υποκλίμακα «Αναζήτηση Διέγερσης-Περιπέτειας-ΑΔΠ» [$t_{(127)} = 3.406$, $p < .001$] με τους άνδρες να σημειώνουν υψηλότερο μέσο όρο επιδόσεων ($M = 8.24$, $SD = 1.71$) από τις γυναίκες ($M = 7.14$, $SD = 2.14$).

Στην υποκλίμακα «Αναζήτηση νέων Εμπειριών-ΑΕ» τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι άνδρες ($M = 7.38$, $SD = 1.99$) σημείωσαν υψηλότερο μέσο όρο επιδόσεων σε σχέση με τις γυναίκες ($M = 7.11$, $SD = 1.86$) αλλά η διαφορά ανάμεσα στα δύο φύλα δεν ήταν στατιστικά σημαντική [$t_{(149)} = 0.846$, $p = n.s.$].

Πίνακας 9. Ανάλυση T-test των επιδόσεων των δύο φύλων στην κλίμακα ΑΔΣ και στις υποκλίμακές της.

	Φύλο	M	SD	t	df	Sig.																																				
Αναζήτηση Διέγερσης Περιπέτειας-ΑΔΠ	άντρες	8.24	1.71	3.406	127	p<.001																																				
	γυναίκες	7.14	2.14				Αναζήτηση νέων Εμπειριών-ΑΕ	άντρες	7.38	1.99	0.846	149	n.s*	γυναίκες	7.11	1.86	Μη Αναστολή-μΑ	άντρες	5.60	1.84	3.714	149	p<.001	γυναίκες	4.41	2.09	Αποφυγή της Ανίας-ΑΑ	άντρες	3.60	1.83	0.587	149	n.s	γυναίκες	3.42	1.89	Συνολική κλίμακα ΑΔΣ	άντρες	24.83	5.17	3.051	149
Αναζήτηση νέων Εμπειριών-ΑΕ	άντρες	7.38	1.99	0.846	149	n.s*																																				
	γυναίκες	7.11	1.86				Μη Αναστολή-μΑ	άντρες	5.60	1.84	3.714	149	p<.001	γυναίκες	4.41	2.09	Αποφυγή της Ανίας-ΑΑ	άντρες	3.60	1.83	0.587	149	n.s	γυναίκες	3.42	1.89	Συνολική κλίμακα ΑΔΣ	άντρες	24.83	5.17	3.051	149	p<.01	γυναίκες	22.10	5.80						
Μη Αναστολή-μΑ	άντρες	5.60	1.84	3.714	149	p<.001																																				
	γυναίκες	4.41	2.09				Αποφυγή της Ανίας-ΑΑ	άντρες	3.60	1.83	0.587	149	n.s	γυναίκες	3.42	1.89	Συνολική κλίμακα ΑΔΣ	άντρες	24.83	5.17	3.051	149	p<.01	γυναίκες	22.10	5.80																
Αποφυγή της Ανίας-ΑΑ	άντρες	3.60	1.83	0.587	149	n.s																																				
	γυναίκες	3.42	1.89				Συνολική κλίμακα ΑΔΣ	άντρες	24.83	5.17	3.051	149	p<.01	γυναίκες	22.10	5.80																										
Συνολική κλίμακα ΑΔΣ	άντρες	24.83	5.17	3.051	149	p<.01																																				
	γυναίκες	22.10	5.80																																							

Το επίπεδο σημαντικότητας ορίστηκε σε $p < .05$

* n.s: not significant

Στην υποκλίμακα «μη Αναστολή-μΑ» τα αποτελέσματα ανέδειξαν στατιστικά σημαντικές διαφορές ανάμεσα στα δύο φύλα [$t_{(149)} = 3.714$, $p < .001$]. Ο μέσος όρος τιμών που σημείωσαν οι άντρες ήταν υψηλότερος ($M = 5.60$, $SD = 1.84$) από αυτόν που σημείωσαν οι γυναίκες ($M = 4.41$, $SD = 2.09$). Αντίθετα στην υποκλίμακα «Αποφυγή της Ανίας-ΑΑ» παρόλο που οι άνδρες ($M = 3.60$, $SD = 1.83$) σημείωσαν υψηλότερες επιδόσεις

από τις γυναίκες ($M= 3.42$, $SD= 1.89$) οι διαφορές δεν ήταν στατιστικά σημαντικές [$t_{(149)}= 0.578$, $p= n.s.$].

Τέλος, στη γενική κλίμακα «Αναζήτηση Διέγερσης-Συναισθημάτων-ΑΔΣ» διαπιστώθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των δύο φύλων [$t_{(149)}= 3.051$, $p<.01$]. Ο μέσος όρος τιμών που σημείωσαν οι άντρες ($M= 24.83$, $SD= 5.17$) ήταν υψηλότερος από τον αντίστοιχο των γυναικών ($M= 22.10$, $SD= 5.80$).

Διαφορές στην κλίμακα αναζήτησης διέγερσης-συναισθημάτων μεταξύ σπηλαιολόγων διαφορετικής ηλικίας

Από την ανάλυση διακύμανσης ως προς ένα ανεξάρτητο παράγοντα (One-way ANOVA) για την διερεύνηση διαφορών μεταξύ σπηλαιολόγων διαφορετικής ηλικίας δεν διαπιστώθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των τριών ηλικιακών υποομάδων ως προς την επίδοσή τους στην συνολική κλίμακα «Αναζήτηση Διέγερσης-Συναισθημάτων-ΑΔΣ» και στις υποκλίμακές της (Πίνακας 10).

Πίνακας 10. Ανάλυση διακύμανσης μεταξύ των ηλικιακών ομάδων του δείγματος των σπηλαιολόγων.

	Ηλικία (έτη)	M	SD	F	p
Αναζήτηση Διέγερσης Περιπέτειας-ΑΔΠ	<29	8.20	1.75	2.396	n.s*
	30-40	7.39	1.91		
	>40	7.79	2.34		
Αναζήτηση νέων Εμπειριών-ΑΕ	<29	7.48	1.50	0.503	n.s
	30-40	7.13	2.07		
	>40	7.20	2.19		
Μη Αναστολή-μΑ	<29	5.48	1.82	1.582	n.s
	30-40	4.88	2.00		
	>40	4.82	2.35		
Αποφυγή της Ανίας-ΑΑ	<29	3.77	1.77	2.725	n.s
	30-40	3.66	1.87		
	>40	2.88	1.85		
Συνολική κλίμακα ΑΔΣ	<29	24.95	4.57	2.199	n.s
	30-40	23.07	5.90		
	>40	22.70	6.17		

Το επίπεδο σημαντικότητας ορίστηκε σε $p<.05$

* n.s: not significant

V. ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Διερεύνηση της αναζήτησης διέγερσης-συναισθημάτων στους σπηλαιολόγους

Από την μελέτη της βιβλιογραφίας συμπεράναμε ότι η εμπλοκή ενός ατόμου σε δραστηριότητες υψηλού ρίσκου επηρεάζεται από κοινωνικούς, βιολογικούς και ψυχολογικούς παράγοντες. Η αποτίμηση του ρίσκου έχει να κάνει με την προηγούμενη εμπειρία, την αυτο-αποτελεσματικότητα καθώς και με κάποια χαρακτηριστικά γνώρισμα της προσωπικότητας του. Η τάση εμπλοκής σε δραστηριότητες υψηλού ρίσκου έχει διαπιστωθεί ότι σχετίζεται με το χαρακτηριστικό γνώρισμα της προσωπικότητας που ονομάζεται Αναζήτηση Διέγερσης-Συναισθημάτων-ΑΔΣ (Zuckerman, 1994). Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν η εφαρμογή της κλίμακας «Αναζήτηση Διέγερσης-Συναισθημάτων-ΑΔΣ» του Zuckerman, σε σπηλαιολόγους τριών διαφορετικών επιπέδων εμπειρίας και η διερεύνηση αν η επίδοσή τους στην κλίμακα διαφοροποιείται λόγω α) του διαφορετικού επιπέδου της εμπειρίας τους, β) του διαφορετικού φύλου και γ) της διαφορετικής ηλικιακής ομάδας.

Για να μελετηθεί η σχέση της εμπειρίας με την επίδοση στην κλίμακα ΑΔΣ και στις υποκλίμακες της, το δείγμα των σπηλαιολόγων χωρίστηκε σε τρία επίπεδα εμπειρίας (αρχικό, μεσαίο και υψηλό). Σημαντική διαφορά ανάμεσα στους σπηλαιολόγους διαφορετικών επιπέδων εμπειρίας είναι ότι ο σπηλαιολόγος καλείται σταδιακά να διαχειριστεί καταστάσεις μεγαλύτερου ρίσκου και να αναπτύξει πρωτοβουλίες που αφορούν τόσο τον ίδιο όσο και υπόλοιπα μέλη της εκάστοτε ομάδας στην οποία συμμετέχει.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας διαπιστώθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές ανάμεσα στους σπηλαιολόγους των διαφορετικών επιπέδων εμπειρίας στην υποκλίμακα «Αναζήτηση Διέγερσης-Περιπέτειας-ΑΔΠ». Πιο συγκεκριμένα, η υποομάδα του μεσαίου επιπέδου εμπειρίας σημείωσε υψηλότερες επιδόσεις ($M= 8.23$) σε σχέση με την υποομάδα του αρχικού και του υψηλού επιπέδου ($M= 6.64$ και $M= 7.80$, αντίστοιχα). Παρόλα αυτά, οι διαφορές ανάμεσα στην ομάδα μεσαίου και υψηλού επιπέδου εμπειρίας δεν ήταν στατιστικά σημαντικές. Η υποκλίμακα ΑΔΠ εκφράζει την επιθυμία κάποιου να

πάρει μέρος σε ριψοκίνδυνα, διεγερτικά και περιπετειώδη αθλήματα και δραστηριότητες, που του προσφέρουν μοναδικές συγκινήσεις. Ερμηνεύοντας τα παραπάνω αποτελέσματα θα μπορούσαμε να πούμε ότι η ένταση της αναζήτησης διέγερσης-περιπέτειας α) είναι σημαντική για την συμμετοχή κάποιου στην δραστηριότητα της σπηλαιολογίας, β) γίνεται σημαντικότερη με την περαιτέρω ενασχόλησή του και εμπλοκή του στο ρίσκο και γ) παύει να γίνεται το ίδιο σημαντική σε ανώτερο επίπεδο εμπειρίας.

Στις υπόλοιπες τρεις υποκλίμακες δεν διαπιστώθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές ανάμεσα στους σπηλαιολόγους των διαφορετικών επιπέδων εμπειρίας. Παρόλα αυτά, στην υποκλίμακα «μη-Αναστολή-μΑ» οι έμπειροι σπηλαιολόγοι σημείωσαν μεγαλύτερες τιμές από τους υπόλοιπους κάτι που δείχνει ότι η χαμηλή αναστολή είναι ένας από τους παράγοντες που καθορίζουν κατά πόσο ένα άτομο θα αναλάβει μεγαλύτερο ρίσκο σ' ένα άθλημα. Αυτό υποστηρίχθηκε και από τους Diehm και Armatas (2004) οι οποίοι διαπίστωσαν σημαντικές διαφορές στην μΑ ανάμεσα σε αθλητές υψηλού και χαμηλού ρίσκου αλλά και από τον Μπελογιάννη (2009) στο δείγμα των Ελλήνων ορειβατών.

Στην γενική κλίμακα «Αναζήτηση Διέγερσης-Συναισθημάτων-ΑΔΣ» διαπιστώθηκαν διαφορές, με την ομάδα του μεσαίου επιπέδου εμπειρίας ($M= 24.66$) να σημειώνει μεγαλύτερες τιμές τόσο από τους αρχάριους ($M= 20.94$) όσο και από τους έμπειρους ($M= 23.93$) σπηλαιολόγους. Μόνο όμως οι διαφορές ανάμεσα στην ομάδα αρχικού και μεσαίου επιπέδου εμπειρίας ήταν στατιστικά σημαντικές. Η ένταση της ΑΔΣ φαίνεται να είναι ένας σημαντικός παράγοντας για την εμπλοκή κάποιου σε μεγαλύτερο ρίσκο κάτι όμως που δεν ισχύει σε υψηλότερο επίπεδο εμπειρίας σύμφωνα και με την Goma-i-Freixanet (1991b). Επίσης, σύμφωνα με τον Μπελογιάννη (2009) στο δείγμα των Ελλήνων ορειβατών η ΑΔΣ είναι καθοριστικός παράγοντας για να επιλέξει κάποιος να ασχοληθεί σοβαρότερα με το άθλημα της ορειβασίας, μόνο όμως μέχρι ένα πρώτο επίπεδο. Για να φτάσει στο επίπεδο του έμπειρου ορειβάτη δεν διαδραματίζει ιδιαίτερο ρόλο. Οι Slinger και Rudestam (1997) καθώς και οι Delle Fave και συν. (2003) υποστήριξαν ότι και άλλοι παράγοντες εκτός της ΑΔΣ όπως η αυτό-αποτελεσματικότητα, η απόκτηση γνώσεων και η εμπειρία μπορούν να καθορίσουν το αντιλαμβανόμενο ρίσκο. Ο Zuckerman (1994) υποστήριξε ότι οι περισσότεροι προσπαθούν να ελαχιστοποιήσουν τους κινδύνους λαμβάνοντας προφυλάξεις και αυξάνοντας τις ικανότητές τους.

Από την άλλη μεριά, αρκετοί ερευνητές (Rossi & Cereatti, 1993; Jack & Ronan, 1998) υποστήριξαν ότι καθώς αυξάνεται το επίπεδο εμπειρίας, η ΑΔΣ είναι καθοριστικός παράγοντας της περαιτέρω εμπλοκής στο ρίσκο. Σημαντικοί παράγοντες, που ίσως

ερμηνεύουν την διάσταση των ερευνών είναι α) ότι διαπραγματεύονται την αποτίμηση του ρίσκου, την υποκειμενική δηλαδή εκτίμηση του ατόμου για το ρίσκο (Llewellyn, 2003) και β) τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της κάθε δραστηριότητας.

Σε ό,τι αφορά το φύλο, τα αποτελέσματα έδειξαν μικρότερη συμμετοχή των γυναικών στη δραστηριότητα της σπηλαιολογίας με υψηλότερο το ποσοστό συμμετοχής στο μεσαίο επίπεδο εμπειρίας. Διαπιστώθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές στην γενική κλίμακα ΑΔΣ, με τους άντρες ($M= 24.83$) να σημειώνουν υψηλότερες τιμές από τις γυναίκες ($M= 22.10$). Τα αποτελέσματα αυτά έρχονται σε συμφωνία με τις περισσότερες έρευνες που διαπιστώνουν διαφοροποίηση στην ανάληψη ρίσκου λόγω του διαφορετικού φύλου των συμμετεχόντων (Braathen & Svebak, 1992; Rowland και συν., 1986).

Επίσης, οι άντρες σπηλαιολόγοι σημείωσαν υψηλότερες επιδόσεις και σε όλες τις υποκλίμακες της ΑΔΣ, όμως στατιστικά σημαντικές ήταν οι διαφορές στην «Αναζήτηση Διέγερσης-Περιπέτειας» και στην «μη-Αναστολή». Πολλές έρευνες υποστήριξαν ότι διάφοροι κοινωνικοί και βιολογικοί λόγοι καθώς και διαφορές στην προσωπικότητα αποτρέπουν τις γυναίκες να ασχοληθούν συστηματικά με δραστηριότητες που εμπεριέχουν ρίσκο (Zuckerman, 1994; Slanger & Rudestam, 1997). Επίσης, σύμφωνα με τους Kerr και συν. (2004) οι δραστηριότητες υψηλού ρίσκου είναι περισσότερο αγχωτικές και δημιουργούν μεγαλύτερη ένταση στις γυναίκες.

Τέλος, εξετάστηκε η επίδραση της ηλικίας στην επίδοση των σπηλαιολόγων στην κλίμακα ΑΔΣ και τις υποκλίμακές της. Το δείγμα των σπηλαιολόγων χωρίστηκε σε τρεις ηλικιακές ομάδες (έως 29 ετών, 30-40 ετών και άνω των 40 ετών). Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι νεότεροι σπηλαιολόγοι (<29 ετών) σημείωσαν υψηλότερες τιμές στην γενική κλίμακα ΑΔΣ και σε όλες τις υποκλίμακες αλλά οι διαφορές δεν ήταν στατιστικά σημαντικές. Στις περισσότερες έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί έως σήμερα έχει διαπιστωθεί ότι οι νεότερες ηλικίες σημειώνουν υψηλότερες επιδόσεις στην κλίμακα ΑΔΣ και φαίνεται ότι οι νέοι συμμετέχουν σε δραστηριότητες υψηλού ρίσκου για να βιώσουν νέες εμπειρίες και να εκφράσουν την ανάγκη τους για ιδανική διέγερση μέσα από τα ακραία αθλήματα (Ball και συν., 1984; Shoham και συν., 2000).

Η συμμετοχή της συγκεκριμένης ηλικιακής ομάδας στην ομάδα υψηλού επιπέδου εμπειρίας ήταν η μικρότερη (16.3%), κάτι όμως που είναι λογικό αφού χρειάζονται αρκετά χρόνια συστηματικής ενασχόλησης με την σπηλαιολογία και απόκτηση εξειδικευμένων γνώσεων για να μπορέσει κάποιος να φτάσει σε υψηλό επίπεδο εμπειρίας. Αυτό επιβεβαιώνεται και από άλλες έρευνες που βρήκαν ότι τα άτομα που είχαν μεγαλύτερη εμπλοκή σε ριποκίνδυνα αθλήματα δεν έχουν μικρή ηλικία (Jack & Ronan, 1998). Από

την άλλη μεριά όμως, και η συμμετοχή τους στην ομάδα του αρχικού επιπέδου εμπειρίας ήταν ιδιαίτερα μικρή κάτι που ίσως θα πρέπει να προβληματίσει τους σπηλαιολογικούς συλλόγους της χώρας και την Σπηλαιολογική Ομοσπονδία ώστε τα σεμινάρια που πραγματοποιούν να είναι πιο ελκυστικά και προσαρμοσμένα στις ανάγκες αυτής της ηλικίας.

VI. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Αναφορικά με τις ερευνητικές υποθέσεις παρατηρούμε τα εξής:

- α) Η 1^η υπόθεση εν μέρει επαληθεύεται, αφού σύμφωνα με τα αποτελέσματα υπήρξε στατιστικά σημαντική διαφορά στην επίδοση στην κλίμακα ΑΔΣ μόνο μεταξύ του αρχικού και του μεσαίου επιπέδου εμπειρίας.
- β) Η 2^η υπόθεση εν μέρει επαληθεύεται, αφού σύμφωνα με τα αποτελέσματα υπήρξε στατιστικά σημαντική διαφορά στην επίδοση στην υποκλίμακα ΑΔΠ μόνο μεταξύ του αρχικού με το μεσαίο και του αρχικού με το υψηλό επίπεδο εμπειρίας.
- γ) Η 3^η υπόθεση επαληθεύεται πλήρως αφού σύμφωνα με τα αποτελέσματα δεν υπήρξε στατιστικά σημαντική διαφορά στην επίδοση στην υποκλίμακα ΑΕ ως προς το επίπεδο εμπειρίας των σπηλαιολόγων.
- δ) Η 4^η υπόθεση επαληθεύεται πλήρως αφού σύμφωνα με τα αποτελέσματα δεν υπήρξε στατιστικά σημαντική διαφορά στην επίδοση στην υποκλίμακα μΑ ως προς το επίπεδο εμπειρίας των σπηλαιολόγων.
- ε) Η 5^η υπόθεση επαληθεύεται πλήρως αφού σύμφωνα με τα αποτελέσματα δεν υπήρξε στατιστικά σημαντική διαφορά στην επίδοση στην υποκλίμακα ΑΑ ως προς το επίπεδο εμπειρίας των σπηλαιολόγων.
- στ) Η 6^η υπόθεση δεν επαληθεύεται αφού σύμφωνα με τα αποτελέσματα υπήρξε στατιστικά σημαντική διαφορά στην επίδοση στην κλίμακα ΑΔΣ ως προς το διαφορετικό φύλο των σπηλαιολόγων.
- ζ) Η 7^η υπόθεση δεν επαληθεύεται αφού σύμφωνα με τα αποτελέσματα υπήρξε στατιστικά σημαντική διαφορά στην επίδοση στην υποκλίμακα ΑΔΠ ως προς το διαφορετικό φύλο των σπηλαιολόγων.
- η) Η 8^η υπόθεση επαληθεύεται πλήρως αφού σύμφωνα με τα αποτελέσματα δεν υπήρξε στατιστικά σημαντική διαφορά στην επίδοση στην υποκλίμακα ΑΕ ως προς το διαφορετικό φύλο των σπηλαιολόγων.
- θ) Η 9^η υπόθεση δεν επαληθεύεται αφού σύμφωνα με τα αποτελέσματα υπήρξε στατιστικά σημαντική διαφορά στην επίδοση στην υποκλίμακα μΑ ως προς το διαφορετικό φύλο των σπηλαιολόγων.

ι) Η 10^η υπόθεση επαληθεύεται πλήρως αφού σύμφωνα με τα αποτελέσματα δεν υπήρξε στατιστικά σημαντική διαφορά στην επίδοση στην υποκλίμακα AA ως προς το διαφορετικό φύλο των σπηλαιολόγων.

κ) Οι υποθέσεις 11, 12, 13, 14 και 15 επαληθεύονται πλήρως αφού σύμφωνα με τα αποτελέσματα δεν υπήρξαν στατιστικά σημαντικές διαφορές στην επίδοση στην κλίμακα ΑΔΣ και στις υποκλίμακες ΑΔΠ, ΑΕ, μΑ και ΑΑ ως προς τις διαφορετικές ηλικιακές ομάδες του δείγματος των σπηλαιολόγων

Σύμφωνα λοιπόν με τα αποτελέσματα της έρευνας η προδιάθεση ανάληψης ρίσκου διαφοροποιείται λόγω του φύλου των σπηλαιολόγων, ενώ η ηλικία δεν φαίνεται να παίζει σημαντικό ρόλο. Για το επίπεδο εμπειρίας των σπηλαιολόγων, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η προδιάθεση ανάληψης ρίσκου διαφοροποιείται λόγω του επιπέδου εμπειρίας μέχρι όμως του μεσαίου επιπέδου αφού σε ανώτερο επίπεδο εμπειρίας δεν φαίνεται να υπάρχει σημαντική διαφοροποίηση.

Σχετικά με το φύλο, τα αποτελέσματα έρχονται σε συμφωνία με τις περισσότερες έρευνες, οι οποίες διαπιστώνουν διαφοροποίηση στην ανάληψη ρίσκου λόγω του διαφορετικού φύλου των συμμετεχόντων (Zuckerman, 1983; Rowland και συν., 1986; Braathen & Svebak, 1992; Keen και συν., 2004).

Αναφορικά με την ηλικία, στις περισσότερες έρευνες οι νεότερες ηλικίες έχουν υψηλότερες επιδόσεις στην κλίμακα ΑΔΣ και στις υποκλίμακές της και επισημαίνουν ότι η ανάληψη ρίσκου διαφοροποιείται λόγω της ηλικίας (Ball και συν., 1984; Shoham και συν., 2000). Στην παρούσα έρευνα παρόλο που υπήρξαν διαφορές μεταξύ των ηλικιακών ομάδων των σπηλαιολόγων αυτές δεν ήταν στατιστικά σημαντικές ώστε να επιβεβαιώσουν τα συμπεράσματα των προηγούμενων μελετών.

Τέλος, αναφορικά με το επίπεδο εμπειρίας τα αποτελέσματα της παρούσας εργασίας συμφωνούν με μια μερίδα προηγούμενων ερευνών ενώ έρχονται σε αντίθεση με κάποιες άλλες. Πιο συγκεκριμένα, η Goma-i-Freixanet (1991b) υποστήριξε ότι η ένταση της ΑΔΣ είναι ένας σημαντικός παράγοντας για την εμπλοκή κάποιου σε μεγαλύτερο ρίσκο κάτι όμως που δεν ισχύει σε υψηλότερο επίπεδο εμπειρίας. Επίσης, σύμφωνα με τον Μπελογιάννη (2009) στο δείγμα των Ελλήνων ορειβατών, η ένταση της ΑΔΣ είναι καθοριστικός παράγοντας για να επιλέξει κάποιος ν' ασχοληθεί σοβαρότερα με το άθλημα της ορειβασίας, μόνο όμως μέχρι ένα πρώτο επίπεδο ενώ για να φτάσει στο επίπεδο του έμπειρου δεν διαδραματίζει ιδιαίτερο ρόλο. Τα συμπεράσματα αυτά έρχονται σε συμφωνία με τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας. Από την άλλη μεριά, άλλοι ερευνητές (Rossi & Cereatti, 1993; Jack & Ronan, 1998) έχει υποστηρίξει ότι καθώς αυξάνεται το επίπεδο

εμπειρίας η ΑΔΣ είναι καθοριστικός παράγοντας της περαιτέρω εμπλοκής σε ρίσκο, διαπίστωση που έρχεται σε αντίθεση με τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας.

Προτάσεις για μελλοντικές έρευνες

Στην παρούσα έρευνα μελετήθηκε η προδιάθεση ανάληψης ρίσκου των συμμετεχόντων σε ένα μόνο άθλημα υψηλού ρίσκου, την σπηλαιολογία. Τα συμπεράσματα που εξήχθησαν θα πρέπει να εκτιμηθούν ως ενδεικτικά και δεν μπορούν να γενικευτούν σε όλο τον πληθυσμό των ακραίων αθλημάτων στην Ελλάδα και αλλού. Μελλοντικές έρευνες θα μπορούσαν να διερευνήσουν την προδιάθεση ανάληψης ρίσκου σε μεγαλύτερο δείγμα σπηλαιολόγων, ώστε να εξαχθούν πιο ασφαλή συμπεράσματα για μια τόσο ιδιαίτερη δραστηριότητα.

Στην Ελλάδα δεν έχουν πραγματοποιηθεί πολλές έρευνες που ασχολούνται με πληθυσμό ακραίων αθλημάτων. Για τον λόγο αυτό μελλοντικές έρευνες θα ήταν χρήσιμο να διερευνήσουν την προδιάθεση ανάληψης ρίσκου σε πληθυσμούς από διαφορετικά αθλήματα υψηλού ρίσκου αλλά μεταξύ αθλημάτων υψηλού, μεσαίου και χαμηλού ρίσκου σε σχέση με ομάδες γενικού πληθυσμού.

Τέλος, οι μελλοντικές έρευνες θα ήταν σκόπιμο να εξετάσουν εκτός από την «Αναζήτηση Διέγερσης-Συναισθημάτων» και τα άλλα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της προσωπικότητας των συμμετεχόντων σε αθλήματα υψηλού ρίσκου, ώστε να εξαχθούν πλήρη συμπεράσματα για τους λόγους εμπλοκής των συγκεκριμένων ατόμων με τα ακραία αθλήματα.

VII. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Apter, M.J. (2001). An introduction to reversal theory. In M.J. Apter (Ed.), *Motivational styles in everyday life: A guide to reversal theory* (pp. 3-35). Washington, DC: American Psychological Association.
- Apter, M.J (1984) Reversal Theory and Personality: A Review. *Journal of Research in Personality*, 18, 265-288.
- Arnett, J. (1994). Sensation seeking: A new conceptualization and a new scale. *Personality and Individual Differences*, 16, 289-229.
- Ball, I.L., Farnill, D. & Wangeman, J.F. (1984). Sex and age differences in sensation seeking: Some national comparisons. *British Journal of Psychology*, 75, 257-265.
- Ballenger, J.C., Post, R.M., Jimerson, D.C., Lake, C.R., Murphy, D., Zuckerman, M. & Cronin, C. (1983). Biochemical correlates of personality traits in normals: An exploratory study. *Personality and Individual Differences*, 4, 615-625.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: the exercise of control*. New York, USA: W.H. Freeman.
- Beck, U. (1992). *Risk society: towards a new modernity*. London, UK: Sage Publications.
- Bouter, L.M., Knipschild, P.G., Feij, L.A., & Volovics, A. (1988). Sensation seeking and injury risk in downhill skiing. *Personality and Individual Differences*, 9, 667-673.
- Braathen, E.T. & Svebak S. (1992) Motivational differences among talented teenage athletes: the significance of gender, type of sport and level of excellence *Scandinavian Journal of Medicine and Science in Sports*, 2, 153-159.
- Breivik, G. (1996). Personality, sensation seeking and risk taking among Everest climbers. *International Journal of Sport Psychology*, 27, 308-320.

- Breivik, G., Rothb, W.T. & Jorgensena, P.E. (1998) Personality, psychological states and heart rate in novice and expert parachutists. *Personality and Individual Differences*, 25, 365-380.
- Canton, E. & Mayor, L. (1994). The sensation of risk and motivational tendencies in sports: An empirical study. *Personality and Individual Differences*, 16, 777-786.
- Celsi, R.L., Rose, R.L. & Leigh, T.W. (1993). An exploration of high-risk leisure consumption through skydiving. *Journal of Consumer Research*, 20, 1-23.
- Connolly, P.M. (1981). *An exploratory study of adults engaging in the high-risk sport of skiing*. Unpublished Masters Dissertation, Rutgers University. New Jersey, USA.
- Costa Jr., P.T. & McCrae, R.R. (1992). Four ways five factors are basic. *Personality and Individual Differences*, 13, 653-665.
- Cronin, C. (1991). Sensation seeking among mountain climbers. *Personality and Individual Differences*, 12, 653-654.
- Csikszentmihalyi, M. & Csikszentmihalyi, I.S. (2002). *Optimal experience. Psychological studies of flow in consciousness*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Delle Fave, A., Bassi, M. & Massimini, F. (2003). Quality of experience and risk perception in high-altitude rock climbing. *Journal of Applied Sport Psychology*, 15, 82-98.
- Diehm, R. & Armatas, C. (2004). Surfing: An avenue for socially acceptable risk-taking, satisfying needs for sensation seeking and experience seeking. *Personality and Individual Differences*, 36, 663-677.
- Eachus, P. (2004). Using the Brief Sensation Seeking Scale (BSSS) to predict holiday preferences. *Personality and Individual Differences*, 36, 141-153.

- Ekelund, J., Lichtermann, D., Jarvelin, M., & Peltonen, L. (1999). Association between novelty seeking and the type 4 dopamine receptor gene in a large Finnish cohort sample. *American Journal of Psychiatry*, 156, 1453-1455.
- Ewert, A.W. (1994). Playing the Edge: Motivation and Risk Taking in a High-Altitude. *Environment and Behavior*, 26, 3-24.
- Ewert, A.W, Attarian, A., Hollenhorst, S., Russell, K. & Voight, A. (2006). Programs That Work Evolving Adventure Pursuits on Public Lands: Emerging Challenges for Management and Public Policy. *Journal of Park and Recreation Administration*, 24, 125-140.
- Eysenck, H. J. (2006). *The biological basis of personality*. New Brunswick, New Jersey: Transaction Publishers.
- Eysenck, H.J. & Eysenck, M.W. (1985). *Personality and Individual Differences: A Natural Science Approach*. New York: Plenum Press.
- Eysenck, S.B.G., Eysenck, H.J. & Barrett, P. (1985). A revised version of the psychoticism scale. *Personality and Individual Differences*, 6, 21-29.
- Eysenck, S.B. & Zuckerman, M. (1978). The relationship between sensation-seeking and Eysenck's dimensions of personality. *British Journal of Psychology*, 69, 483-487.
- Fowler, C.J., von Knorring, L. & Oreland, L. (1980). Platelet monoamine oxidase activity in sensation seekers. *Psychiatric Research*, 3, 273-279.
- Galloway, G. & Lopez, K. (1999). Sensation seeking and attitudes to aspects of national parks: a preliminary empirical investigation. *Tourism Management*, 20, 665-671.
- Glicksohn, J. & Abulafia, V. (1998). Embedding sensation seeking within the big three. *Personality and Individual Differences*. 25, 1085-1099.

- Goma-i-Freixanet, M. (2001). Prosocial and antisocial aspects of personality in women: a replication study. *Personality and Individual Differences*, 30, 1401-1411.
- Goma-i-Freixanet, M. (1991). Sensation seeking and participation in physical risk sports. In R.M. Selmack (Ed.), *On the psychobiology of personality* (pp 185-202). The Netherlands: Elsevier Ltd.
- Goma-i-Freixanet, M. (1991). Personality profile of subjects engaged in high physical risk sports. *Personality and Individual Differences*, 12, 1087-1093.
- Greyer, E.H., Ross, W.T. & Evers, D. (2003). Risky recreation: an exploration of factors influencing the likelihood of participation and the effects of experience. *Leisure Studies*, 22, 239-253.
- Haddock, C. (1993). *Managing Risks in Outdoor Activities*. Wellington, NZ: New Zealand Mountain Safety Council.
- Jack, S.J. & Ronan, K.R. (1998). Sensation seeking among high and low-risk sports participants. *Personality and Individual Differences*, 25, 1063-1083.
- Kajtna, T., Tusak, M. & Burnik, S. (2004). Sensation seeking in high-risk sport athletes. *Kinesiology Slovenica*, 10, 26-36.
- Keinan, G., Meir, E. & Gome-Nemirovsky, T. (1984). Measurement of risk takers' personality. *Psychological Reports*, 55, 163-167.
- Kerr, J.K. (1991). Arousal-seeking in risk sport participants. *Personality and Individual Differences*, 12, 613-616.
- Kerr, J.H., Au, C.K.F. & Lindner, K.J. (2004). Motivation and level of risk in male and female recreational sport participation. *Personality and Individual Differences*, 37, 1245-1253.

- Κουθούρης Χ.(2009). *Υπαίθριες Δραστηριότητες Αναψυχής, Ακραία Αθλήματα Μάνατζμεντ Υπηρεσιών & Εκπαίδευση Στελεχών*. Θεσσαλονίκη: Χριστοδουλίδης
- Le Breton, D. (2000). Playing symbolically with death in extreme sports. *Body & Society*, 6, 1-11.
- Litle, P. & Zuckerman, M. (1986). Sensation seeking and music preferences. *Personality and Individual Differences*, 7, 575-578.
- Llewellyn, D.J. (2003). *The psychology of risk taking behaviour*. Unpublished Doctoral Dissertation, Strathclyde University, Glasgow, UK.
- Llewellyn, D.J. Sanchez X. (2008). Individual differences and risk taking in rock climbing. *Psychology of Sport and Exercise* 9, 413-426.
- Lyng, S. (1990). Edgework: A social psychological analysis of voluntary risk taking. *American Journal of Sociology*, 95, 851-886.
- Midol, N. & Broyer, G. (1995). Toward an anthropological analysis of new sport cultures: the case of whiz sports in France. *Sociology of Sport Journal*, 12, 204-212.
- Μπαμπινιώτης, Γ. (1998). *Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας*. Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας.
- Μπελογιάννης, Χ., Κουρτεσοπούλου, Α. και Νικηταράς, Ν. (2007). Ρίσκο στα Αθλήματα και τις Αθλητικές Δραστηριότητες: Ορισμοί, Θεωρίες, Ψυχολογικό Προφίλ των Συμμετεχόντων. *Αναζητήσεις στη Φυσική Αγωγή & τον Αθλητισμό*, 3, 414-423.
- Μπελογιάννης, (2009). *Διερεύνηση της προδιάθεσης ανάληψης ρίσκου σε ορειβάτες διαφορετικού επιπέδου εμπειρίας*. Αδημοσίευτη Μεταπτυχιακή Διατριβή. Δημοκρίτειο Παν/μιο Θράκης και Παν/μίο Θεσσαλίας, Τρίκαλα, Ελλάδα.
- Netter, P., Hennig, J. & Roed, I.S. (1996). Serotonin and Dopamine as Mediators of Sensation Seeking Behavior. *Neuropsychobiology*, 34,155-165.

- Norris, R.M. & Weinman, J.A. (1996). Psychological change following a long sail training voyage. *Personality and Individual Differences*, 21, 189-194.
- Palmer, C. (2004). *Death, danger and the selling of risk in adventure sports*. In B. Wheaton (Ed), *Understanding lifestyle sports. Consumption, identity and difference* (pp. 55-69). New York: Routledge.
- Pomfret, G. (2006). Mountaineering adventure tourists: A conceptual framework for research. *Tourism Management*, 27, 113-123.
- Puchan, H. (2005). Living extreme: Adventure sports, media and commercialisation. *Journal of Communication Management*, 9, 171-178.
- Roberti, J.W. (2004). A review of behavioral and biological correlates of sensation seeking. *Journal of Research in Personality*, 38, 256-279.
- Robinson, D. W. (1985). Stress seeking: Selected behavioral characteristics of elite rock climbers. *Journal of Sport Psychology*, 7, 400-404.
- Rossi, B. & Cereatti, L. (1993). The sensation seeking in mountain athletes as assessed by Zuckerman's sensation seeking scale. *International Journal of Sport Psychology*, 24, 417-431.
- Rowland, Franken & Harrison (1986). Sensation Seeking and Participation in Sporting Activities. *Sport Psychology*, 8, 212-220.
- Ryan, R.M. & Deci, E.L. (2000). Intrinsic and Extrinsic Motivations: Classic Definitions and New Directions. *Contemporary Education Psychology*, 25, 54-67.
- Shaw, T.R. (1992). *History of cave science*. Sydney: Sydney Speleological Society.
- Shoham, A., Rose, G.M. & Kahle, L.R. (2000). Practioners of risky sports: A qualitative examination. *Journal of Business Research*, 47, 237-251.

- Slanger, E. & Rudestam, K.E. (1997). Motivation and Disinhibition in High Risk Sports: Sensation Seeking and Self-Efficacy. *Journal of Research in Personality*, 31, 355-374.
- Straub, W.F. (1982). Sensation seeking among high and low-risk male athletes. *Journal of Sport Psychology*, 4, 246-253.
- Trimpop, R.M. (1994). *The psychology of risk taking behavior*. Amsterdam: North Holland, Elsevier Science.
- Trimpop, R.M., Kerr, J.H. & Kirkcaldya, B. (1999). Comparing personality constructs of risk taking behavior. *Personality and Individual Differences*, 26, 237-254.
- Wagner, A.M. & Houlihan, D.D. (1994). Sensation seeking and trait anxiety in hang-glider pilots and golfers. *Personality and Individual Differences*, 16, 975-977.
- Watson, A.E. & Pulford, B.D. (2004). Personality differences in high risk sports amateurs and instructors. *Perceptual and Motor Skills*, 99, 83-94.
- Willig, C. (2008). A Phenomenological Investigation of the Experience of Taking Part in "Extreme Sports". *Journal of Health Psychology*, 13, 690-702.
- Yates, F.J. & Stone, E.R. (1992). *The risk construct*. In Yates, J. F. (Ed.), Risk-taking behavior (pp. 1-25). New York: John Wiley & Sons.
- Zaleski, Z. (1984). Sensation-seeking and preference for emotional visual stimuli. *Personality and Individual Differences*, 5, 609-611.
- Zuckerman, M. (1994). *Behavioral expressions and biosocial bases of sensation seeking*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Zuckerman, M. (1992). What is a basic factor and which factors are basic? Turtles all the way down. *Personality and Individual Differences*, 13, 675-681.

- Zuckerman, M. (1983). Sensation seeking and sports. *Personality and Individual Differences*, 4, 285-293.
- Zuckerman, M. (1979). *Sensation seeking: Beyond the optimal level of arousal*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Zuckerman, M. & Kuhlman, D.M. (2000). Personality and risk-taking: Common biosocial factors. *Journal of Personality*, 68, 999-1029.
- Zuckerman, M., Kuhlman, D.M., Joireman, J., Teta, P. & Kraft, M. (1994). A comparison of three structural models for personality: The Big Three, the Big Five, and the Alternative Five. *Journal of Personality and Social Psychology*, 65(4), 757-768.
- Zuckerman, M., Eysenck, Sybil B. & Eysenck, H. (1978). Sensation seeking in England and America: Cross-cultural, age, and sex comparisons. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 46, 139-149.